

Jubileum

Het begint...

Bedrijvigheid

en meer

Colofon

Dordrecht Monumenteel

Documentatie- en Kenniscentrum
Historisch Informatiepunt

Stichting Illustre Dordracum
www.augustijnenhof.nl

Hof 15
3311 XG Dordrecht

Email

info@augustijnenhof.nl

Openingstijden

Dinsdag t/m vrijdag
en elke 1e zaterdag
van de maand
11:00 - 16:00 uur

Redactieteam

Angenetha Balm-Kok
Jan Willem Boezeman
Ad Bosch
Ernst Delwel
Kees van Dijk
Marianne van Kleef
Rosa Paasse

Inhoudsopgave

Colofon.....	2
Voorwoord.....	3
U leest het 100ste tijdschrift!	4
Het begint in Dordrecht.....	9
Waar is dit?	12
De Dordtse Steigers opnieuw bekeken	13
Het monumentenschildje van Wijnstraat 134.....	15
Minderbroederklooster en Sacramentsgasthuis.....	17
Hij stond op de uitkijk.....	23
Dordrecht, monument van bedrijf en techniek	24
De Cornelis van Beverenstraat	26
Jan Anthonij Smits van Nieuwerkerk.....	30
Villa Rozenhof te koop.....	32
Mevrouw Meppelder	33
N.V. Lips Brandkasten- en Slotenfabrieken.....	38
Een onbekend schilderij	44
Weeskinderendijk in verval.....	45
Dordrecht, haar standbeelden en monumenten???	48
Nieuwe boeken van het Augustijnenhof	51
Onze sponsors	54

© 2026 Stichting Illustre Dordracum
www.augustijnenhof.nl

Dordrecht Monumenteel is een cultuurhistorisch magazine voor een ieder die geïnteresseerd is in de geschiedenis van de oudste stad van Holland. Het is een uitgave van Documentatie- en Kenniscentrum Augustijnenhof en een initiatief van Stichting Illustre Dordracum. Het digitale magazine is gratis en verschijnt vier keer per jaar in januari, april, juli, oktober.

Vrienden worden?

Documentatie- en Kenniscentrum Augustijnenhof ontvangt geen subsidie, waardoor het voor haar activiteiten afhankelijk is van haar vrijwilligers, sponsors en vooral de 'Vrienden van het Augustijnenhof.' Wilt u ons steunen en ook Vriend(in) worden? Ga dan naar de vriendenpagina van het Augustijnenhof.

Voorwoord

Het is weer zover: de nieuwe Dordrecht Monumenteel is in uw digitale brievenbus gerold. Voor de lezers die ons vanaf het eerste uur volgen, is dit een bijzonder moment: dit is namelijk ons 100ste exemplaar! Zoals u op de omslag ziet, laten we deze mijlpaal niet onopgemerkt voorbijgaan. Een tijdschrift dat al 22 jaar bestaat, is gaandeweg immers zelf onderdeel geworden van de Dordtse geschiedenis.

Dordrecht trok de afgelopen maanden landelijke aandacht door het opmerkelijke plan van VVD-politicus Rolin den Heijer om een standbeeld op te richten voor de frikandel. Deze wereldberoemde vleesstaaf werd in 1954 bedacht door de Dordtenaar Gerrit de Vries en bestaat in 2029 maar liefst 75 jaar. Omdat het idee ver voor 1 april werd gelanceerd, is het naar alle waarschijnlijkheid geen grap.

Of het een serieuze poging is om kiezers te winnen of een teken van een gebrek aan programmapunten, laten we maar in het midden.

Hoe dan ook: het plan heeft tot grote onvrede geleid onder de bestaande Dordtse standbeelden. In het bijzonder bij Graaf Dirk op de Varkenmarkt en de gebroeders De Witt op de Visbrug, die al moeite genoeg hebben om zich staande (of zittend) te houden. Hoe dat precies zit, leest u in dit nummer.

Natuurlijk is er ook volop ruimte voor onze vaste, serieuze onderwerpen. In dit exemplaar duiken we onder andere in de historie van het middeleeuwse Minderbroedersklooster, het Sacramentsgasthuis en de N.V. Lips Brandkasten- en Slotenfabriek. Verder besteden we aandacht aan de Cornelis van Beverenstraat, de typisch Dordtse steigers en – voor de huizenzoekers onder u – de prachtige Villa Rozenhof die momenteel te koop staat.

Namens het redactieteam van
Dordrecht Monumenteel
wensen wij u veel leesplezier!

Een mijlpaal U leest het 100ste tijdschrift!

Met deze editie bereikt het cultuurhistorisch tijdschrift Dordrecht Monumenteel een mijlpaal. We vieren met het 100ste blad niet alleen een jubileum, maar ook de onvermoeibare passie voor de Dordtse geschiedenis van het team vrijwilligers van het Documentatie- en Kenniscentrum Augustijnenhof, dat de inhoud iedere keer weer bij elkaar zoekt in het rijk gevulde Dordtse archief, waar nog steeds niet eerder aangetroffen verrassingen uit tevoorschijn komen. We kijken terug in het 22-jarig bestaan van het tijdschrift en doen een greep uit wat 'hoogtepunten'.

Een digitaal tijdschrift

Hoewel een digitaal tijdschrift als dit veel voordelen biedt, ervaren vooral oudere lezers drempels. Voor hen is een tijdschrift meer dan alleen informatie; het is een ervaring waar ze vertrouwd mee zijn. Het ruiken van het papier en het gewicht van een tijdschrift in de hand ontbreken volledig bij een digitale versie, die nu eenmaal niet 'pakbaar' is. Het toevallig stuiten op een interessant artikel tijdens het bladeren werkt digitaal totaal anders.

Langdurig lezen van een verlicht scherm (tablet of laptop) is vermoeiender voor de ogen dan lezen van papier. Dit speelt vaker een rol bij ouderen met beginnende oogproblemen. Hiernaast kunnen schermen spiegelen bij invallend daglicht, wat het lezen lastig maakt. Het 'swipen' of klikken op kleine linkjes vereist een fijne motoriek die bij het ouder worden (bijvoorbeeld door artrose) lastiger kan worden. Een fysieke bladzijde omslaan voelt vaak natuurlijker. Ouderen hechten vaak waarde aan het bewaren van papieren exemplaren, digitale tijdschriften zet je nu eenmaal niet in een boekenkast.

Uit enquêtes onder de lezers van Dordrecht Monumenteel is gebleken dat desondanks 41% van de lezers ouder is dan 65 jaar. Van alle geabonneerden leest 42% het tijdschrift in zijn geheel, 45% selecteert het selectief op de interessant bevonden artikelen en de overige 13% bladert het door en/of gebruikt het als naslagwerk. Wat eveneens uit de enquêtes is gebleken, is dat het aantal artikelen per editie beperkt moet blijven en dat deze niet te lang mogen zijn. Lezers haken vaak af bij enorme muren van tekst. Om die reden is de hoeveelheid pagina's per editie teruggebracht tot ongeveer vijftig, met artikelen die beperkt blijven tot maximaal vijf à zes pagina's. In het verleden waren artikelen van tien of meer pagina's geen uitzondering, maar zoals is gebleken haalden slechts enkelingen het einde daarvan. We vragen ons overigens af

of dit bij een papieren tijdschrift veel anders zou zijn geweest, een historisch tijdschrift is nu eenmaal geen literaire roman en wordt selectief gelezen.

Een voordeel van een digitaal tijdschrift is het niet aanwezig zijn van de – tegenwoordig enorm hoge – druk- en verzendkosten. Dit maakt dat het Augustijnenhof in staat is om Dordrecht Monumenteel gratis aan te bieden. Hiermee is de drempel om kennis te nemen van de stadsgeschiedenis laag en komt het binnen ieders bereik. Talloze lezers hebben inmiddels alle verschenen tijdschriften verzameld, en dat zijn er na 22 jaar nogal wat. Het zijn Pdf-bestanden die eenvoudig digitaal te doorzoeken zijn, waarmee ze als 'bron' kunnen functioneren voor degenen die dieper in de stadsgeschiedenis willen duiken. Inclusief ons genealogisch tijdschrift Dordts Geboren zijn er [in ons archief](#) momenteel 109 tijdschriften te downloaden met naar schatting 7.000 doorzoekbare pagina's. Een ander voordeel ten opzichte van een papieren versie is de mogelijkheid om weblinks te gebruiken, waardoor het tijdschrift een interactief karakter krijgt.

Achter de Blauwpoort

In het jaar 2000 werd door Angenetha Balm en Jan Willem Boezeman werkgroep 'Het Nieuwe Werck' opgericht, die historisch huizenonderzoek ging doen naar de gelijknamige zestiende-eeuwse stadsuitbreiding, noordelijk van de Nieuwe Haven. Dit buiten de middeleeuwse stadsmuren gelegen gebied was hoognodig om tijdens de Tachtigjarige Oorlog het snelgroeiend aantal geloofsvluchtelingen onderdak te kunnen bieden. Letterlijk achter de toenmalige Blauwpoort werden ongeveer 180 huizen gebouwd, die stuk voor stuk door de werkgroep zijn onderzocht en onlangs in een trilogie zijn beschreven.

Om geïnteresseerde bewoners op de hoogte te houden van het onderzoek liet de werkgroep tussen 2004 en 2009

De Blauwpoort met links de Engelenburger-brug, daarachter het rondeel Engelenburg.

tweemaandelijks het bulletin 'Achter de Blauwpoort' verschijnen, dat zij per e-mail ontvingen. Het eerste exemplaar verscheen 22 jaar geleden op 1 juli 2004. Het cultuurhistorisch tijdschrift was hiermee geboren!

Een interessante vondst in die tijd was de exacte locatie waar Jacob Cats op het Nieuwe Werck had gewoond, namelijk Hoge Nieuwstraat 85-87 op de noordwestelijke hoek met de Lange IJzerenbrugstraat. In een groot woonhuis op de andere hoek van deze kruising ontdekte de werkgroep een enorme verzameling schilderijen van grote meesters uit de zestiende en zeventiende eeuw, die de bewoner, de relatief onbekende Dordtse kunstschilder Pieter van der Hult in zijn huis tentoonstelde. Hiermee kreeg de stad al ver voor Huis van Gijn zijn eerste huismuseum. Veel van die schilderijen zijn uiteindelijk bij het Rijksmuseum terechtgekomen.

Met een andere vondst was de Dordtse commissie Straatnaamgeving minder blij. De werkgroep toonde aan dat de straatnamen Binnen- en Buiten Walevest niets te maken hadden met geloofsvluchtelingen uit Wallonië, zoals de commissie op de straatnaamborden had laten plaatsen. Al voordat er nog maar één huis op het Nieuwe Werck stond was er sprake van de 'Wallevest', wat een verwijzing naar de stadswal was. In New York zouden ze zoiets Wall Street noemen en in Amsterdam De Wallen ...

Dat betekende een flinke partij nieuwe straatnaamborden. En zo zijn er nog wel meer vondsten in de edities van 'Achter de Blauwpoort' te bedenken die tegenwoordige bewoners van het Nieuwe Werck interessant zouden kunnen vinden en [hier kunnen downloaden](#) op de site van het Augustijnenhof.

Bij het verschijnen van nummer 27 in 2008 had 'Achter de Blauwpoort' 200 lezers en daarmee meer dan er bewoners 'achter de Blauwpoort' waren. Omdat de onderzoekers zich niet meer beperkten tot het Nieuwe Werck, dekte de naam van het tijdschrift de lading niet meer. Vanwege zijn in de loop der jaren opgedane expertise kreeg de werkgroep uit de hele binnenstad verzoeken om huizen historisch te onderzoeken. Het tijdschrift kreeg de nieuwe naam 'Dordrecht Monumenteel'.

Dordrecht Monumenteel

Deze nieuwe naam werd gekozen omdat de Open Monumentendagen onder de naam "Dordt Monumenteel" werden gepromoot. Deze bekende merknaam dreigde in de vergetelheid te raken.

Hiernaast lanceerde de inmiddels tot een stichting omgevormde werkgroep een website met daarop alle Dordtse monumenten, inclusief ruim 4.000 (...) prachtige foto's, die fotograaf Fokko van der Straaten daar belangeloos voor maakte.

Dordrecht was hiermee in 2009 de eerste stad in Nederland die zijn monumenten digitaal presenteerde, een initiatief dat al snel door andere steden werd overgenomen. De slogan "Het begint in Dordrecht" bestond weliswaar nog niet, maar werd wel degelijk gepraktiseerd!

Kort daarop begon de stichting met de uitgifte van de bekende Dordtse monumentenschildjes. Via de daarop aangebrachte QR-code kunnen passanten meer te weten komen over de bouwgeschiedenis van het monument en de vroegere bewoners daarvan. Een monument is immers het omhulsel van de mensen die er woonden en werkten; een geschiedenis van Dordtenaren die gekend mag worden vinden de vrijwilligers van de stichting, die daartoe het benodigde archiefonderzoek voor de monumenteneigenaren doen.

Een 'ketterse' bijbel

Een bijzondere speurtocht in 2017 was die naar een 'ketterse bijbel', die volgens de soms fantasierijke zeventiende-eeuwse geschiedschrijver Matthijs Balen voor de Reformatie door Cornelis van Beveren, later de eerste gereformeerde burgemeester, in zijn schoorsteen werd verstopt. De fanatieke schout Jan van Drenckwaert ging namelijk geregeld op zoek naar ketters voor zijn brandstapels. Hadden die bijbel en schoorsteen écht bestaan, of had Matthijs dit verhaal uit zijn duim gezogen? In een aantal edities van het tijdschrift was de speurtocht te volgen en warempel, het verhaal bleek te kloppen!

Op deze foto ziet u de tegenwoordige bewoonster van het in de Wijnstraat teruggevonden 'huis met de schoorsteen' tijdens de 400 jaar Dordtse Synode tentoonstelling in het Dordrechts Museum. Ze poseert bij de vroegere bewoners van haar huis en hun uit 1535 daterende bijbel, die na een kleine 500 jaar werd teruggevonden bij hun nakomelingen, de familie Stoop.

De duizendste lezer

Tijdens de officiële opening van Documentatie- en Kenniscentrum Augustijnenhof op 12 september 2015 werd de duizendste lezer van het tijdschrift bekendgemaakt. Dat was Liesbeth van Eldik, een telg uit de banketbakkersfamilie die zich al in de jaren 30 van de vorige eeuw aan de Spuiweg had gevestigd. Haar interesse in historisch Dordrecht is dan ook niet vreemd. Zij kreeg in aanwezigheid van een kleine 150 genodigden in de Augustijnenkerk uit handen van Angenetha Balm een vaartocht met de uit 1895 daterende Veerdienst III

aangeboden, waar ze met haar bankcollega's dankbaar gebruik van heeft gemaakt. De groei van het aantal abonnees ging daarna gestaag door. In oktober 2017 meldde de 1.400e lezer zich aan, die uiteraard ook in het zonnetje werd gezet. Het goed bezochte Augustijnenhof droeg bij tot een razendsnelle groei van het aantal lezers, want een jaar later waren dat er al 2.000. Momenteel ontvangen een kleine 3.500 lezers in binnen- en buitenland het tijdschrift.

Canon van Dordrecht

Een bijzondere editie was nummer 76 van oktober 2020. Er leefde in het Dordts historisch veld al dertien jaar een niet uitgevoerd plan voor een mogelijke 'Canon van Dordrecht', naar voorbeeld van de voor educatie bedoelde [Canon van Nederland](#).

Toen Ad Bosch en Jan Willem Boezeman begin 2020 aankondigden dat zij deze Canon dan wel zouden samenstellen, hadden ze niet verwacht dat zoveel positieve reacties hen zouden overspoelen! Van alle kanten kregen ze bijval en zelfs aanbiedingen om bij dit megaproject te helpen. Daarvoor hebben ze zich, zacht gezegd, niet opengesteld. De selectie van de vensters en de inhoud van elk ervan vond op een minder democratische wijze plaats, dit op basis van hun conclusie met betrekking tot de dertien jaar gesteggel vanuit het brede Dordtse 'historische veld' over een Canon: veel geblaat, weinig wol en plannen die na meningsverschillen onderin bureaulades terecht waren gekomen.

In de wetenschap dat zich onder de geabonneerden van Dordrecht Monumenteel talloze ter zake kundige lezers bevonden, waaronder niet de minste lokale historici, presenteerden zij in nr. 76 een conceptversie van de 'Canon van Dordrecht' die als 'schietschijf' diende. De lezers werd gevraagd om als 'Crowd'-redactie aan de slag te gaan. Een aantal vensters in de canon was bewust niet door de auteurs ingevuld, de lezers werd om suggesties voor die

onderwerpen gevraagd. Die suggesties kwamen en daarover werd in een poll gestemd, zodat er dan toch nog afscheid van de aanvankelijk enigszins Noord-Koreaanse werkwijze werd genomen en een voor alle partijen acceptabel democratisch fundament onder de Canon werd gelegd. Met ruim 4.000 exemplaren heeft dit geresulteerd in het meest verkochte boekje over de Dordtse stads-geschiedenis ooit! De digitale versie van de Canon van Dordrecht is [onder deze link](#) te zien.

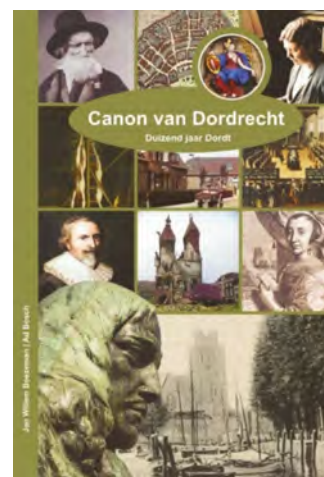
Canon van de Zwijndrechtse Waard

Met nummer 79 van juli 2021 herhaalden Bosch en Boezeman deze exercitie, nu met de 'Canon van de Zwijndrechtse Waard', die zij eveneens in concept hadden samengesteld. In deze Waard bevond zich een aantal historische verenigingen met leden die goed op de hoogte waren van de lokale geschiedenis en een waardevolle bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van deze Canon die [hier](#) digitaal te raadplegen is. Alhoewel ook hier

wel wat gesputter te horen was deed ook hier de 'Crowd'-redactie uitstekend werk en heeft ook de Zwijndrechtse Waard eindelijk een Canon!

Ook van deze Canon is een boekje geschreven dat inmiddels in veel lokale boekenkasten vinden is. Het is voor € 7,95 af te halen of [te bestellen](#) bij het Augustijnenhof, net als de Canon van Dordrecht.

Dordts Geboren

Nadat de stichting het voormalig kerkkantoor van de Augustijnenkerk had gehuurd en uitgroeide tot een organisatie met 21 vrijwilligers, groeide het aantal ideeën om de vondsten die zij in het stadsarchief deden wereldkundig te maken.

Naast Dordrecht Monumenteel verscheen er in september 2016 een tweede tijdschrift met de naam 'Dordts Geboren'. Dit tijdschrift richtte zich op lezers die specifiek genealogische interesse hadden. Naast Dordtse familiegeschiedenissen werd hierin onder meer geschreven over familiebedrijven.

Omdat het tijdschrift steeds meer cultuurhistorische inhoud ging bevatten, is het in april 2020 samengevoegd met Dordrecht Monumenteel.

We hopen dat u met dit artikel zicht heeft gekregen op de voorgeschiedenis van het 100e nummer dat voor u ligt. Nou ja 'ligt', dat zeg je bij een papieren tijdschrift. U ziet het tijdschrift waarschijnlijk op deze manier!

Het begint in Dordrecht

Het in december 2025 door Dordrecht Marketing gelanceerde stadsmerk "Het begint in Dordrecht" is een uitnodiging om de historische wortels van de stad te verkennen en daarmee meer te zijn dan een marketingkreet. Met een koppeling van dit krachtige stadsmerk aan de [Canon van Dordrecht](#), zoals die door het Augustijnenhof is uitgewerkt, ontstaat er zowel voor de Dordtenaren als voor stadsbezoekers een krachtig narratief.

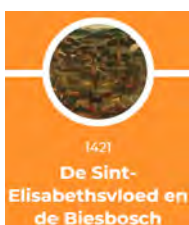
De Canon van Dordrecht

Dordrecht profileert zich met een nieuwe, zelfbewuste koers: "Het begint in Dordrecht". Deze slogan refereert aan de pioniersgeest, de strategische ligging en de

cruciale rol die de stad speelde in de vorming van Nederland. Om deze claim inhoud te geven vormt de Canon van Dordrecht een uitstekende fundering.

De slogan is nergens zo tastbaar als in de geschiedenis van '[De Oudste stad van Holland](#)', een van de eerste vensters in de Canon van Dordrecht.

Dordrecht is gevormd door de strijd tegen en het leven met het water. Het venster '[De Sint-Elisabethsvloed](#)' (1421) in de Canon markeert het begin van Dordrecht als eilandstad. De slogan kan hier worden ingezet om Dordrecht te

positioneren als dé plek waar de moderne omgang met water en natuur begon. Het is het startpunt van de Hollandse identiteit als waterbedwingers.

In de Canon zien we de slogan krachtig terug in het venster '[Dordrecht in opstand](#)' (1572) met de Eerste Vrije Statenvergadering. Waar de slogan spreekt over het startpunt, laat de Canon zien wat er precies begon: de aanzet tot

de onafhankelijke Nederlandse staat. Door het merk te koppelen aan museum Hof van Nederland dat al de status van een Canonmuseum heeft, wordt de slogan een historisch feit in plaats van een loze kreet en helpt in positieve zin mee aan het museumbezoek.

Ook cruciaal in de Canon is de '[Dordtse Synode](#)' (1618-1619). Hier begon de vertaling van de Statenbijbel, die een stempel heeft gedrukt op de Nederlandse taal zoals wij die nu spreken. "Het begint in Dordrecht" krijgt hier een

culturele en taalkundige laag. Deze vertaling was cruciaal voor de standaardisatie en eenwording van het Nederlands. Dat de Dordtse Synode nog grote historische aantrekkingskracht heeft is gebleken tijdens de 400e herdenking in 2018/2019, toen de stad werd overspoeld met talloze bezoekers die hier specifiek in geïnteresseerd waren.

Van deze in 1954 in Dordrecht uitgevonden staaf vlees worden er alleen al in Nederland jaarlijks 600 miljoen geconsumeerd en dan hebben we het nog niet over de geëxporteerde exemplaren. Of dat nu gezond is of niet, de Frikadel

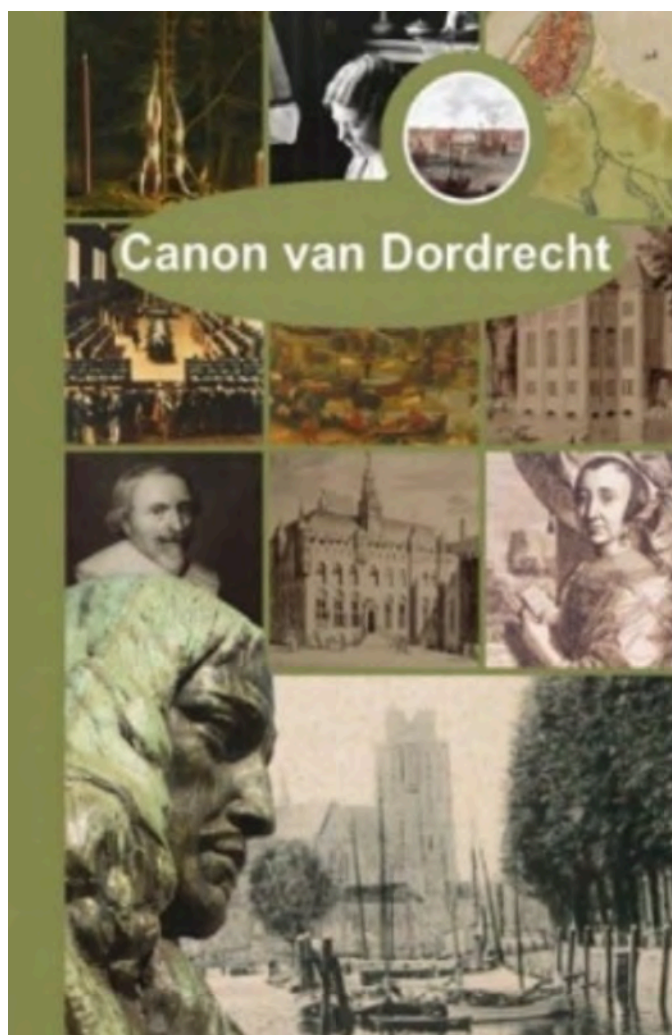
begint toch maar mooi in Dordrecht, er is geen Nederlander of Belg die de uitvinding van de Dordtse slager Gerrit de Vries niet kent. Kortom, het venster '[De Dordtse Frikadel](#)' uit de Canon ligt misschien zwaar op de maag, maar past met een knipoog naar de Dordtse horeca onlosmakelijk bij het slogan "Het begint in Dordrecht".

De strategische waarde van de combinatie

De slogan prikkelt de nieuwsgierigheid ("Wat begon er dan?"), waarna de Canon van Dordrecht het antwoord biedt en onder meer zijn educatieve rol bevestigt. Door de vijftig vensters van de Canon van Dordrecht te gebruiken voor het nieuwe stadsmerk, bereikt de stad dat de slogan wordt gekoppeld aan de Dordtse geschiedenis waarmee inwoners de iconische verhalen van hun stad herkennen. De samenwerking tussen de promotie van de stad en haar geschiedenis zorgt ervoor dat "Het begint in Dordrecht" geen vluchtig concept blijft. Elk venster in de Canon is een startpunt van een verhaal dat vandaag de dag nog steeds relevant is. Of het nu gaat om handel, rechtspraak, religie of kunst: de fundamenteën liggen in de oudste stad van Holland. Om de inwoners en stadsbezoekers effectief te bereiken, moet de koppeling tussen het stadsmerk en de Canon van Dordrecht op verschillende tonen worden gespeeld. Voor de inwoners ligt de nadruk op trots en herkenning; voor de stadsbezoekers op ontdekking en de "moeite waard"-factor.

Inwoners van de stad

Voor de Dordtenaren nodigt het nieuwe stadsmerk uit tot een herwaardering van de eigen stadsgeschiedenis en voor sommigen – bijvoorbeeld de jongeren – zal het een eerste kennismaking zijn. "Het begint in Dordrecht" is voor een inwoner niet zomaar een slogan. De vensters van de Canon vertellen het verhaal van hun achtertuin. Of je nu langs de havens wandelt of in de schaduw van de Grote Kerk woont, de Canon geeft betekenis aan de stenen. De slogan geeft op deze manier de woorden om aan buitenstaanders uit te leggen waarom Dordrecht de belangrijkste stad van Holland was.

Toeristen

Voor toeristen is "Het begint in Dordrecht" een belofte van een unieke ervaring. Het stadsmark fungeert als de cover van een boek, terwijl de Canon-vensters de hoofdstukken vormen die de bezoeker door de stad leiden. Veel toeristen kennen Amsterdam, Rotterdam of de molens van Kinderdijk, maar in Dordrecht zien ze waar het allemaal *begon*. De Canon biedt daarvoor een perfecte wandelroute met een start in het Hof met het venster '[Dordrecht in opstand](#)'.

Dordtse scholen

Om het stadsmark en de Canon van Dordrecht succesvol te laten versmelten zullen met verschillende partijen die de geschiedenis van de stad een warm hart toedragen plannen moeten worden uitgewerkt. Hierbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld educatieprogramma's voor Dordtse scholen die de Canon gebruiken om de nieuwe generatie te leren dat hun toekomst "begint in Dordrecht".

"Het begint in Dordrecht" stadswandelingen

Er zouden interactieve Canon-wandelingen kunnen worden samengesteld waarbij de slogan "Het begint in Dordrecht" op fysieke locaties wordt gekoppeld aan de specifieke vensters van de Canon van Dordrecht. Bij elk stoppunt op de kaart kan een QR-code worden geplaatst die direct linkt naar de uitgebreide beschrijving van dat specifieke venster op de website van [De Canon van Dordrecht](#), waarmee de fysieke stad als een soort 'openluchtmuseum' gaat fungeren.

Watergidsen

Sinds de komst van de *Dordtevaer* wordt het water steeds meer voor het toerisme ingezet. Kundige watergidsen, zoals Jaap Bouman dat al doet op zijn historische zalmdrijver, kunnen inhaken op de Canon en vertellen hoe de Sint-Elisabethsvloed de stad tot een eiland vol monumenten maakte. Diverse andere vensters uit de Canon fungeren als basis voor deze aantrekkelijke manier om de stad via het water te leren kennen zoals '[Grachten, muren en stadspoorten](#)', '[De 'Oude' Waterweg](#)', '[Van lakenhal tot stadhuis](#)', '[Kapers en Piraten](#)' en de '[Walvisvaart](#)'. Om er maar een paar te noemen ...

Hoe verder?

Samengevat is het stadsmark de vlag en de Canon van Dordrecht de mast, want zonder de verhalen uit de stadsgeschiedenis is het merk vanuit een historische benadering slechts marketing, waardoor de verhalen in het archief verborgen blijven. Samen maken ze van Dordrecht een stad die haar plek in de geschiedenis opeist én viert. Wilt u meer weten over het beeldmerk? Raadpleeg dan deze site: <https://hetbegintindordrecht.nl/>

Wie durft het aan om samen met het Augustijnenhof verder invulling te geven aan de hierboven gelanceerde plannen? Wie heeft suggesties om de relatie tussen het stadsmark en de rijke Dordtse geschiedenis te versterken? We zijn benieuwd naar creatieve ideeën en zien uw reacties graag tegemoet.

Mail deze s.v.p. naar: bestuur@augustijnenhof.nl

Waar is dit?

Het Rijksmuseum heeft dit werk van de Dordtse schilder Johannes Schoenmakers (1755-1842) in de collectie, waar het staat geregistreerd als het stadhuis van Dordrecht. Toch roept dit vragen op.

Vergelijken we het schilderij met een tekening uit 1752 — van vóór de gevelaanpassing — dan zien we twee totaal

verschillende gebouwen. Ook de omgeving komt niet overeen.

Wie herkent dit gebouw of weet waar het staat (of heeft gestaan)? Het zou zelfs een locatie buiten Nederland kunnen zijn. Tips zijn welkom bij de redactie:

redactie@dordrechtmonumenteel.nl

De Dordtse Steigers opnieuw bekeken

Henne van Heeren

Nadat Jaap Bouman⁽⁰¹⁾ de lezers van het Algemeen Dagblad gewezen had op het eigenaardige van de Dordtse Steigers is er een artikel op Wikipedia over dit onderwerp geschreven door de Wikipedia werkgroep van de

Vereniging Oud-Dordrecht. Dit was mede gebaseerd op een ouder artikel in het tijdschrift Oud-Dordrecht over de Dordtse steigers.⁽⁰²⁾ Er valt echter nog wat meer over te vertellen.

Dordrecht heeft als een van de weinige Europese steden nog een intacte rivierhaven. Dat wil zeggen een rivier die ook gebruikt wordt als haven. Aan de Dordtse steigers, straatjes van de Voorstraat en de Wijnstraat naar de Voorstraathaven / Wijnhaven, konden schepen afmeren en hun goederen in- en uitladen. Op het eerste gezicht zou je zeggen dat de reden van het bestaan van de steigers (en het ontbreken van kades) de geringe breedte van de haven is. Het feit dat er ook een aantal lagen in de brede monding ervan (de Wijnhaven) spreekt dat tegen. Pas in de 19de eeuw verschenen er kades in de Wijnhaven en verdwenen daar een aantal steigers. Waarom kwamen daar pas zo laat kades? Misschien vanwege de lastige ondergrond?

Steigers in andere plaatsen

Gorinchem, een van de weinige steden met een nog bestaande vergelijkbare smalle rivierhaven, kent ook steigers.⁽⁰³⁾ Op een van de oudste kaarten van Rotterdam (zie afbeelding 2) zien we ook langs de Rotte dergelijke steigers.⁽⁰⁴⁾ Ook was er een Steigersgracht waaraan we enkele korte op de gracht doodlopende straatjes zien. In Amsterdam zijn langs het Rokin mogelijk ook steigers geweest, maar door het aanleggen van kades zijn het gewone straatjes geworden. Een van de weinige huidige Amsterdamse steigernamen is de Utrechtsche steigersteeg (1445: *Uytrechtsche steyger*), de tegenwoordige Hermietenstraat, die naar het Rokin loopt.⁽⁰⁵⁾ Ook was er ooit een Carnemelcksteyger in Amsterdam.

Afbeelding 6: Dordrecht ca 1550, fragment kaart nationaal Archief, Toegang 4.DEF [1500/1941] Inventarisnummer 1.2

Afbeelding 7 Rotterdam anno 1689, fragment kaart nationaal Archief, Toegang 4.HEK [1325/2024] Inventarisnummer MC748

Afbeelding 8 Amsterdam, circa 1611, fragment kaart nationaal Archief, Toegang 4.AKF [1608/2012] Inventarisnummer 16A1

De vorm steeger lijkt de gebruikelijke versie te zijn geweest in de zuidelijke Nederlanden. Op de kaart van Gent uit 1559 zijn er veel op het water doodlopende straatjes te zien, maar ik heb maar één steigernaam gevonden: *de platten Steeger of Steiger*.⁽⁰⁶⁾ In Brugge waren verschillende steigers.⁽⁰⁷⁾ In Zierikzee vond ik één steeger⁽⁰⁸⁾, en in Sluis maar liefst zes, waaronder een *steeghere*.⁽⁰⁹⁾ Ook hier zijn het korte op het water uitkomende steegjes. De bekende van Dale, ooit stadsarchivaris van Sluis, vermoedde dat een steeger eigenlijk een steiger of trap was, die van de Hoogstraat of de Nieuwe-Kaai naar het Zwin leidde. Bij het opslippen van het Zwin zouden deze steegers steeds verderop geplaatst zijn, waardoor er kleine straatjes ontstonden die van de Hoogstraat en de Nieuwe-Kaai naar het water liepen. Die straatjes werden vervolgens steegers genoemd. Volgens hem betekende de Onze-Vrouwesteeger eigenlijk: steeger van de Onze-Vrouwestraat; Sint-Nicolaassteeger, steeger van de Sint-Nicolaasstraat, enz.⁽¹⁰⁾ Een paar Dordtse steigers, alle in het westelijk deel van de stad, liggen ook in het verlengde van de naamgevende straten, elders in de stad lijken de steigers onafhankelijk van de straten te zijn ontstaan.

Waar komt de naam steiger vandaan?
Volgens het Etymologisch Woordenboek van het Nederlands is het woord steiger afgeleid van stijgen en was de oorspronkelijke betekenis iets van 'houten constructie om een hoger gelegen plaats te bereiken'. Maar de Dordtse steigers (en de andere middeleeuwse steigers elders) liggen op de oever en zijn niet van hout. Opvallend is dat vrijwel alle Dordtse steigers in de oudste bronnen gespeld worden met een t erachter en zonder i. Bijvoorbeeld: *en neuen steegert* (Distelsteiger, 1419), *Zwijndrechtschen steeghert* (Dolhuissteiger, 1419), *Hallsteeghert* (Halsteiger, 1446). Wat de ee in plaats van de ei betreft sluit Dordrecht zich dus aan bij de zuidelijke Nederlanden. Het eerste deel van het woord steegert is misschien steeg geweest, in de betekenis van een oprit naar de dijk. Het tweede deel van het woord lijkt op gaard: ingesloten ruimte, tuin of hof. Dan zou het eerste deel naar de functie verwijzen, analoog aan wijngaard of boomgaard. Moeten we *steegert* lezen als een oprit naar de dijk met een omheinde binnenplaats? Is de naam oorspronkelijk *steeggaard* geweest?

Er is een aanwijzing die daarop duidt. In april 1458 wordt een jeugdige gauwdief gestraft door hem met roeden te slaan *voir allen stegerden ende bruggen*.⁽¹¹⁾ Ook Van Dalen spreekt van *stegherden*.⁽¹²⁾ Een meervoudsvorm net zoals boomgaarden en wijngaarden. En net zoals boomgaard in deze streek bogert⁽¹³⁾ is geworden, kan steeggaard stegert geworden zijn.

Daar valt tegenin te brengen dat nergens anders een t na het woord steiger gevonden wordt en lijkt het niet de gangbare meervoudsvorm te zijn geweest. We vinden *steeghers* in Brugge (1350) en Dordrecht (1401); *steygeren* in Amsterdam (1411), Gouda (1488), Den Briel (15de eeuw) en Deventer (1334). Het is overigens niet zeker of al deze *steygers* straatjes of aanlegplaatsen in het water waren.

Het is ook mogelijk dat de t ooit trap is geweest, ergo een steigertrap oftewel traptrede. In die andere oude rivierhaven, Londen, duidde men de toegang tot de rivier aan als *stairs*.⁽¹⁴⁾ Dat woord zou ontstaan zijn uit het oud-Engelse *stæger*, ergo trap of ladder.⁽¹⁵⁾ Een begrijpelijke naam op een plek waar flinke tijverschillen zijn. Het is echter maar de vraag of in de middeleeuwen het tijverschil in Dordrecht zo groot was dat men trappen moest gebruiken. Volgens Schiereck⁽¹⁶⁾ was het tijverschil in de Thure omstreeks het jaar 800 slechts een halve meter. Of zou de t misschien te danken zijn aan het typisch Dordtse verkleinwoord ...tie? Een kleine steger of te wel een stegertie.

Conclusie

Meerdere middeleeuwse havensteden met een rivierhaven kenden steigers in de vorm van korte op de haven doodlopende straatjes. In de zuidelijke Nederlanden sprak men van *steeger*, in de noordelijke Nederlanden van steiger. Dordrecht lijkt alleen te staan met de benaming steegert. Mogelijk hebben de steegerts hun naam te danken aan de trap of ladder aan het eind ervan, maar zeker is het niet. En alleen in Dordrecht zijn er veel bewaard gebleven in hun min of meer originele staat. Een goede reden ze op de Monumentenlijst te plaatsen en op de naambordjes hun oorspronkelijke naam te zetten. (Met de Dordtse t.)

Noten:

- (01) Algemeen Dagblad, 25-01-2025, Jaap Bouman, Dordt eigenaardig
- (02) Engelenhoven, A. van, Middeleeuwse Dordtse steigers, in: Oud-Dordrecht, jrg 20, 2002, p. 2-10
- (03) Emck, W.F., Oude namen van huizen en straten in Gorinchem, 1914
- (04) MC748 - 'Tabula Rotterodami Novissima': plattegrond van Rotterdam met de bebouwing in vogelvluchtperspectief
- (05) Gelder, A. Margaretha van, Amsterdamsche straatnamen geschiedkundig verklaard, 1913
- (06) Jodocus Johannes Steyaert, Volledige beschrijving van Gent, 1857
- (07) Gaillard, E., Inventaire des archives de la ville de Bruges, 1875
- (08) Vos, P.D., Zierikzeesche straatnamen, 1933, p. 21
- (09) Leloup, W. (2018). Een stadsstichting langs het Zwin. De ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling van Sluis. In: Tijdschrift voor Historische Geografie, 3(2), 104-125.
- (10) Dale, J.H. van, De poorten, torens, steegers, markten, straten enz. der stad Sluis in het midden der 15de eeuw, 1875, p. 10-11

- (11) Fruin, J.A., De oudste rechten der stad Dordrecht en het baljuwschap Zuid-Holland, deel 1, 's-Gravenhage, 1882, p. 312
- (12) Dalen, J.L. van, Geschiedenis van Dordrecht, 1931, p. 62
- (13) Zie ook: Edelman, C.H. en Vlam, A.W., 'Over de perceelsnamen van het Nederlandse rivierkleigebied, I. Betuwe en Bommelerwaard (Bijdragen en Mededelingen der Naamkunde-commissie 1). Amsterdam, 1949.
- (14) Rocque, John, An exact survey of the city's of London Westminster ye Borough of Southwark and the country near ten miles round; begun in 1741 & ended in 1745, London: E. Stanford, 1878.
- (15) Online Etymology Dictionary, <https://www.etymonline.com>, geraadpleegd 29-10-2025
- (16) Schiereck, G.J., De Dordtse uitdaging De vroegere loop van de rivieren bij Dordrecht, in: Tijdschrift voor Historische Geografie, 2de jrg, nr. 1, 2017, p. 14-25

Het monumentenschildje van Wijnstraat 134

Samen met de bewoners van monumentale panden bouwt het Augustijnenhof aan een omvangrijk 'digitaal monumentenboek'. Dit project brengt de eeuwenoude verhalen tot leven die schuilgaan achter de prachtige Dordtse gevels. Inmiddels heeft het Augustijnenhof meer dan 200 monumenten voorzien van een speciaal monumentenschildje met een QR-code. Door deze code te scannen met een smartphone of tablet, krijgt u direct toegang tot de volledige geschiedenis van het pand.

Uw pand ook op de kaart? Bent u bewoner van een monument? Dan kunt u zelf een schildje aanvragen bij het Historisch Informatiepunt Augustijnenhof. Tegen een geringe vergoeding voeren onze onderzoekers het benodigde historische bronnenonderzoek voor u uit. [Op deze kaart](#) kunt u zien welke Dordtse monumenten al een schildje hebben en kunt u de bijbehorende informatie direct online nalezen.

De Wijnstraat

De Wijnstraat, die heel vroeger 'Nieuwe Dijk' heette, herinnert aan de wijnhandel, die van het middeleeuwse Dordrecht het voornaamste handelscentrum van Holland maakte. Eeuwen was in de Wijnstraat de opslagplaats van wijn en de handel in wijn. Dordrecht bezat het monopolie op de Rijnwijn. Later kwamen ook Franse wijnen naar Dordrecht, die werden opgeslagen in de talloze wijnpakhuizen.

Geschiedenis

Woonhuis 'Huis Croonenburch' werd 1906 ontworpen door architect B. van Bilderbeek. Opdrachtgever was zijn neef notaris mr. W.H. van Bilderbeek, die het huis tevens bestemde voor het tentoonstellen van zijn moderne schilderijen- en keramiekcollectie (thans in het Dordts Museum). Van 1919 tot 1951 was het pand in gebruik als Rijksmuseum Van Bilderbeek-Lamaison, daarna fungeerde het als kantongerecht. Vanaf 2011 is het weer als woonhuis in gebruik.

Voor de realisatie van Croonenburch dienden twee zestiende-eeuwse panden gesloopt te worden: het herenhuis Eenhoorn en het pand St. Jacob in Galiciën. Dit laatste pand werd in het tweede kwart van de achttiende eeuw ingericht tot suikerraffinaderij en later patentoliefabriek. Het herenhuis de Eenhoorn kende vanaf het eind van de zestiende eeuw veel prominente bewoners, waaronder wijnkooplieden, lakenhandelaren en een muntmeester.

EIGENAREN

Huis 'De Eenhoorn'

1593 Thomas Thailier, wijnkoopman
 1621 Jacob de Witt, burgemeester
 1623 Cornelis Rijser, secretaris
 1628 Thomas Thailier, wijnkoopman
 1630 Jacob Beckers, lakenkoopman
 1636 Huijbert Roosboom, administrateur
 1696 Pieter Prinsse, koopman
 1760 Willem van den Burggraaf, muntmeester
 1784 Gerrit Gregoor, loodgieter
 1806 Pieter Blussé, boekhandelaar
 1832 François Frederik Blussé, boekhandelaar
 1837 Eliza Hermanus Nebbens Sterling, commies
 1885 Florentine Bartina Hardenberg, hoedenverkoopster
 1900 Kaatje en Anna Lydia van Wel, hoedenverkoopster
 1906 Willem Hendrik van Bilderbeek, notaris

Huis 'Sint Jacob in Galiciën'

1594 Pieter Cornelisz. van Beveren, collecteur
 1601 Willem Cornelisz. van Beveren, burgemeester
 1606 Henrick van Dilsen, wijnkoper
 1670 kinderen van Adam en Cornelis van Kuijckhoven, houthandelaren
 1733 suikerraffinaderij St. Jacob in Galiciën
 1851 Jan, Adrianus en Dirk Cornelis de Groot, kooplieden
 1894 Cornelis van der Koogh, Bastiana Lucia Singels, Hoogstraten & Hoffen
 1906 Willem Hendrik van Bilderbeek, notaris

Huis Croonenburch

1906 Willem Hendrik van Bilderbeek, notaris
 1919 Staat der Nederlanden
 2011 Isis Bindels en Michael Rudolf Gerard Adriaansens
 2023 Martijn Wever en Annet Snoek

Literatuur:

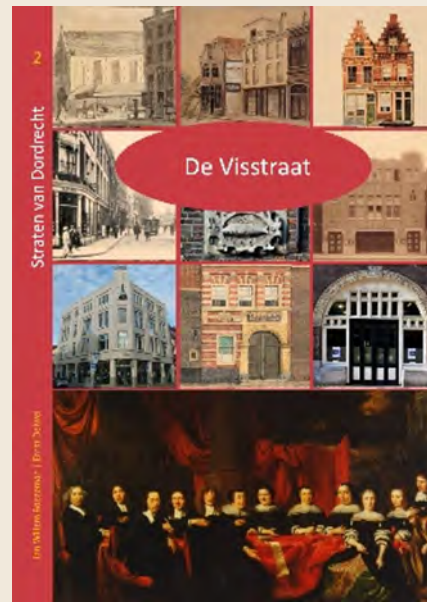
Jaap Bouman, *Gezichten van Dordrecht*, Verhalen van Dordrecht nr. 2.
 Herman A. van Duinen, *Dieren in de Dordtse binnenstad*, Verhalen van Dordrecht nr. 20.
 Elisabeth van Heiningen, *Architectuur in Dordrecht 1830-1950 - in het voetspoor van een zevental Dordtse bouwmeesters*, Verhalen van Dordrecht nr. 35.

Conny van Nes, *Achter de gevel van Wijnstraat 134: Huis Cronenburch*, DiEP Magazine nr.19, 2011.
 Christine Weijs en Conny van Nes, tijdschrift *Culture* no. 3, 2013.
 Diverse auteurs, *Een steengoed verhaal: Dordtse gevelstenen spreken verder*, Jaarboek Vereniging Oud-Dordrecht, 2019.
 Angenetha Balm-Kok, *Huize Croonenburch*, Augustijnenhof, 2024.

Minderbroederklooster en Sacramentsgasthuis

Ernst Delwel

In november 2025 kwam het tweede deeltje van de reeks 'Straten van Dordrecht' uit, waarin van de huizen en winkelpanden in de Visstraat zowel de bouwhistorische- als eigenarengeschiedenis tot in detail werd beschreven. Daarin werd eveneens aandacht besteed aan het Minderbroederklooster en het Sacramentsgasthuis. Die twee hoofdstukken leest u hieronder. Als u geïnteresseerd bent in het 60 pagina's tellend boekje dan is dat voor € 5,95 te verkrijgen bij het Augustijnenhof of het VVV.

Brand Buytink

Op de avond van 29 maart 1982 brak er brand uit op de Voorstraat. Een gigantische vlammenzee legde meubelzaak Buytink, deels gevestigd op de Voorstraat en deels in de Visstraat, volledig in de as. De brand was dermate groot, dat de hulp van de korpsen van omliggende steden en zelfs Rotterdam noodzakelijk was. Niet voorkomen kon worden dat op de Voorstraat residerende winkelpanden als het Orgelcentrum West, Van Boxtel en andere panden brand-, water- of roetschade opliepen. Brandmeester P. Meegens meldde dat het om een kapitale brand ging. Tot aan het Statenplein kwamen brokstukken terecht. Geluk bij een ongeluk was dat de vrijwilligers van de brandweer die avond aan het oefenen waren. Er werd een ongelofelijke watermassa losgelaten vanaf de Voorstraat en de Visstraat en ook vanuit de Korte Breestraat werd het vuur bestreden.

De fel uitslaande brand bij Buytink in 1982 (foto Rini Boon).

De bij de brand verloren gegane panden van Buytink dateerden uit 1880 en waren gebouwd op de locatie van het Minderbroederklooster en waar het in 1877 afgebroken Sacramentsgasthuis heeft gestaan. Via deze link is een door Fokko van der Straaten gemaakte uitgebreide documentaire van RTV Dordrecht terug te zien: <https://ap.lc/IROvL>

Nadat de panden waren gesloopt was er voor de archeologen gelegenheid om uitgebreid onderzoek te doen naar het Minderbroederklooster. Het resultaat daarvan is terug te lezen in het rapport Dordrecht Ondergronds nr. 79, via deze weblink te lezen: <https://ap.lc/YJxqM>

Het Minderbroederklooster

Het Minderbroederklooster was eeuwenlang meer dan alleen een religieuze vestiging. Dit 13e-eeuwse complex van de Franciscanen was een draaischijf van barmhartigheid, bestuur en stadsgeschiedenis.

Tussen 1246 en 1248 vestigde de Orde der Franciscanen – ook bekend als de Minderbroeders – zich in Dordrecht. Deze Italiaanse geestelijke orde, gesticht door Giovanni di Pietro Bernardone (Franciscus van Assisi, 1181/1226), baseerde haar leven op het principe van 'imitatio Christi' (navolging van Christus). Dit betekende een leven van volledige bezitloosheid en inzet voor de armen en zieken. De broeders waren een bedelorde; hun levensonderhoud hing af van aalmoezen en het bewerken van land.

De vestiging in Dordrecht, als belangrijke stad in het Graafschap Holland, vond waarschijnlijk plaats met steun van het klooster in 's-Hertogenbosch en mogelijk op aandrang van de Graaf van Holland. Al in 1250 wordt het klooster in een document genoemd, waarin Graaf Willem II zijn tolgaarders de opdracht geeft de Minderbroeders van Dordrecht vrijstelling van bieraccijns te geven – een vroeg bewijs van hun aanzien.

Het kloostercomplex lag op een aanvankelijk al bebouwde plek langs de Voorstraat, tussen de in zuidelijke richting lopende uitvalswegen Visstraat en Vriesestraat. De Visstraat verwees naar de functie van de grote of zeevismarkt die de straat lang had, en was tevens de verbinding naar het 13e-eeuwse Bagijnhof. De Vriesestraat was vernoemd naar de patriciër, schepen en vermoedelijk rond 1285 ook burgemeester, Heer Heinrich Vriese.

Zegel van het klooster aan een charter van 1414.

Het Minderbroedersklooster heeft altijd pal naast het Sacramentsgasthuis gestaan en beiden zijn mogelijk gelijktijdig gebouwd. Hoewel weinig bekend is van het gebouw zelf, tonen korte beschrijvingen uit thesauriersrekeningen dat het complex bestond uit drie panden en een kerk. Binnen waren de klassieke kloosterruimtes: de refter (eetzaal), het dormitorium (slaapzaal), een bibliotheek en diverse kamers. De kerk had vermoedelijk drie altaren, gewijd aan Sint-Franciscus, Sint-Elisabeth en Sint-Antonius. Vanaf 1434 was er ook een broederschap voor de heilige Barbara aan de kerk verbonden. Rond 1480 woonden er naar schatting zo'n 80 broeders in het klooster, geleid door functionarissen zoals een gardiaan, een procurator, een koster en een leesmeester. Enkele kloosterlingen behoorden zelfs tot vooraanstaande Dordtse families zoals Stoop, Quekel en Bouquet.

Wat het Dordtse Minderbroedersklooster uniek maakt, is de cruciale rol die het speelde in het stadsbestuur en de rechtspraak. Door de authenticiteit van hun zegel en hun beheersing van de Latijnse taal, fungeerden de Minderbroeders tot het einde van de 14e eeuw feitelijk als notariaat. Belangrijke stad charters werden in het klooster bewaard. Daarnaast fungeerde het klooster als vergaderlocatie voor de voltallige magistraat, de oudraad en de gilde-vertegenwoordigers. De zaal van het toenmalige stadhuis was namelijk te klein, waardoor de stad een jaarlijks bedrag betaalde voor het gebruik van de kloosterruimte (waarschijnlijk de verbouwde refter).

Het stadsbestuur was actief betrokken bij het klooster: het benoemde stadsfunctionarissen in het klooster, betaalde mee aan verbouwingen en gaf de broeders regelmatig giften, zoals een nieuw belastingvoordeel op bier (en wijn op kerkelijke feestdagen). Ook de Dordtse gilden maakten gebruik van de ruimtes, voor vergaderingen en maaltijden.

Poortgebouw Vriesestraat, toegang Oudemannenhuis.

Kort na de grote stadsbrand van 1457 werd het klooster korte tijd een pelgrimslocatie, toen de belangrijke relik van het Heilig Hout (een stukje van het kruis van Jezus) afkomstig van de door de brand zwaar beschadigde Grote Kerk daar in bewaring werd gegeven. Aan het kloosterleven kwam abrupt ten einde in 1572, toen het stadsbestuur de zijde van de Prins van Oranje koos en de Geuzen in de stad toeliet. Dit luidde het einde in van het rooms-katholicisme in Dordrecht. De kloosters en

kerken werden opgeheven en veel Minderbroeders ontvluchtten de stad. De laatste gardiaan, Franciscus Mierbecanus, werd gevangengenomen maar in opdracht van Willem van Oranje kort daarna weer vrijgelaten.

De gebouwen van het Minderbroederklooster kregen snel een nieuwe, seculiere functie: in 1573 werd er een geschutgieterij in gevestigd. De kerk werd in 1576 verkocht en kort daarna afgebroken.

Het kloosterperceel werd doorsneden door de nieuw aangelegde Korte Breestraat en vanaf 1622-1623 werd een deel van de bewaard gebleven woongedeelten – waarschijnlijk de oorspronkelijke cellen, de refter en het kapittelhuis – in gebruik genomen als Oudemannenhuis en later (vanaf 1800) als Diaconieschool.

Recente archeologische opgravingen in 2018 nabij de hoek Voorstraat-Visstraat, de plek van het afgebrande pand van Buytink, legden diverse sporen bloot van het invloedrijke middeleeuwse complex. Er zijn drie bouwfases van het klooster te onderscheiden:

Reconstructie van de eerste kloosterfase (1246-1300)

Reconstructie van de tweede kloosterfase (1300-1338)

Reconstructie van de derde kloosterfase (1338-1572)

Bronnen:
Marc Dorst: *Franciscaners op de Voorstraat*. Archeologische opgraving van het 13e-eeuwse Dordtse Minderbroederklooster, 2018. Dordrecht Ondergronds nr. 79
Marc Dorst: *Het Dordtse Minderbroeder-klooster, 326 jaar bouwen en bidden*. Verhalen van Dordrecht nr. 37

Het Sacramentsgasthuis

Het voormalige Heilig Sacramentsgasthuis in Dordrecht, gevestigd aan de Visstraat, was eeuwenlang een centraal punt voor de zorg en liefdadigheid in de stad. Hoewel het gebouwencomplex in 1877 werd gesloopt, is zijn geschiedenis, die teruggaat tot de Middeleeuwen, een fascinerend hoofdstuk in de Dordtse historie. Het gasthuis was de directe voorloper van de moderne ziekenhuizen in de regio.

Oorsprong en Naamgeving

De stichtingsdatum van het gasthuis is onzeker, maar uit stadsrekeningen blijkt dat het al vóór 1284 bestond. Oorspronkelijk stond het bekend als het 'Gasthuis'. De naam 'Heilig Sacramentsgasthuis' raakte pas rond 1400 in zwang. Deze naam is verbonden met een wonderbaarlijke gebeurtenis tijdens de grote stadsbrand van 1338. Volgens

de overlevering werd het Gasthuis tijdens de brand zwaar getroffen, maar bleef het Heilig Sacrament in een zilveren monstrans op wonderbaarlijke wijze gespaard. Het Heilig Sacrament is een geconsacreerde hostie die het lichaam van Christus representeert. Het werd door een dappere pasteibakker uit de vuurzee gehaald en bleek slechts oppervlakkig zwartgeblakerd te zijn. Dit werd het 'Vuurwonder' genoemd en leidde tot de jaarlijkse processie die vanuit het Gasthuis vertrok en die aanleiding gaf tot de nieuwe naamgeving. Deze gebeurtenis maakte het Gasthuis tot een belangrijk bedevaartsoord in Dordrecht. In 1547 raakte het Gasthuis opnieuw beschadigd door een grote stadsbrand. In de Visstraat werd in 1616 een nieuwe poort geplaatst met daarboven een in Bentheimer zandsteen uitgehouwen tablet met de beeltenis van enkele zieken en kreupelen. Het tablet hangt nu al jaren in de hal van het Albert Schweitzer Ziekenhuis.

Op een tweede tablet staat de tekst: "Wel dien die hem des noot druftighe aenneemt: dien sal de Heere verlosse inder booser tyt".

Een Multifunctioneel Complex

Het gasthuis was meer dan alleen een ziekenhuis. Het was een groot complex dat zich uitstrekte van de Voorstraat tot aan de (latere) Breestraat. Er waren gescheiden ziekenzalen voor mannen en vrouwen, het kantoor van de gasthuismeesters en verschillende kamers op de eerste verdieping, zoals de St. Michiels- en de St. Matthijskamer. De primaire taak van het gasthuis was de verzorging van armlastige zieken die niet thuis verpleegd konden worden. Opname was eigenlijk op sociale indicatie en betekende goed eten, een dak boven het hoofd en (meestal) een schoon bed. Ook werden in de loop der tijd veel gewonde soldaten, handelsreizigers, scheepsbemanning en handwerkslieden van buiten verpleegd en behandeld. De dagelijkse zorg werd verleend door zusters van verschillende orden waaronder

die van het naastgelegen Magdalenenklooster en Cellebroeders en Cellezusters. De Cellebroeders en Cellezusters boden met name zorg aan besmettelijke zieken, krankzinnigen en verzorgden het begraven van de doden. De Cellebroeders hadden in de 15e eeuw een convent in de Suikerstraat. De Cellezusters hadden een convent in de Raamstraat met een kloosterkerk in de Lange Breestraat. Deze orde, in het sombere grijs gekleed en met haar lugubere uitstraling, werd door de burgerij gemeden.

Op dit schilderij uit 1776 zien we de binnenplaats van het Gasthuis met rechts het Oudemannenhuis, voorheen het Minderbroedersklooster.

In het Gasthuis waren drie gilden werkzaam, het Sint-Michielsgilde, dat zijn gildehuis had in een van de vertrekken op de eerste verdieping, het Sint-Rochusgilde, genoemd naar de beschermheilige tegen de pest en de Onze-Lieve-Vrouwe Broederschap. De zieken werden bezocht door de pastoor voor de biecht en geestelijke zorg en af en toe door een medicus of chirurgijn. Er waren geen vaste medici in dienst. Artsen werden door het stadsbestuur verordonneerd om af en toe de zieken in het Gasthuis te onderzoeken en te behandelen. Er werden medicijnen verschaft door de ziekenhuisapothekers. Er werd geen verpleeggeld gevraagd maar wel moest de zieke zijn geld en bezittingen bij overlijden nalaten aan het gasthuis. De zeventiende eeuwse geschiedschrijver Matthijs Balen geeft de volgende beschrijving van het Gasthuis:

"Als men door de poort gaat komt men op een grote binnenplaats waarop de zalen der buyten vaderen en buyten moederen toezicht en uitzicht hebben. Tussen beiden is de hof, voorzien van verscheidene heesteren en geneeskrachtige kruiden. Hier ziet men ook het gebouw der buyten opzienderen ook wel Engels huys genoemd dat alleen in bijzonder nood en voorval werd geopend. [De ziekenzalen bevatten] 24 geschrijnwerkte bedsteden, voorzien van nieuwe bedden, groene behangselen en spreijen. Voor elk bed een gemakstoel, een knechje of bankje, een tinnen waterpot, een kannetje etc. In het midden (van de ziekenzaal) staat een schoorsteen met een vierkante omgaande schoorsteenmantel versierd. De ziekenzaal is ook behangen en versierd met enkele schilderijen, taferelen en andere optooiingen."

De zieken werden verpleegd in een grote ziekenzaal in bedsteden waar twee of drie patiënten gezamenlijk in lagen. De hoge ramen waren afgeschermd met gordijnen tegen de tocht. Indien nodig vonden operatieve ingrepen op zaal plaats door de chirurgijn.

Op het complex bevonden zich een washuis, een kruidentuin, een bleekveld, een keuken, een veestapel, een slachthuis, een bierbrouwerij, een zolder voor de opslag van turf, kleding en koren en regenbakken. Het eten voor de zieken bestond uit brood, kaas, vis, ossen-, varkens- of schapenvlees, eieren, diverse koolsoorten en bonen. Het bier brouwde men zelf.

Bestuur en financiering

In het Sacramentsgasthuis had het stadsbestuur van oudsher een grote zeggenschap. Het is het enige gasthuis dat de Reformatie overleefde vanwege het min of meer seculiere karakter. Leden uit het stadsbestuur maakten deel uit van het gasthuisbestuur. De vier gasthuismeesters behoorden tot de hoogste maatschappelijke laag van de burgerij. Het gasthuis functioneerde als een semi-onafhankelijke entiteit met eigen inkomstenbronnen, waaronder rente en pandponden (huishuur in de stad), collecten, schenkingen en giften alsmede opbrengst uit de verkoop van goederen van overleden patiënten en verpleegkosten van vreemdelingen.

Een belangrijk onderdeel van het complex was de gasthuiskapel, waar het Heilig Sacrament werd bewaard. In de kapel bevonden zich drie altaren (het hoogaltaar, een altaar van Sint-Rochus en een van Sint-Michiel) en beelden van Sint-Anna en de Heilige Maagd Maria. Er werden regelmatig missen opgedragen, waarbij het Zangersgilde zorgde voor de gezangen. Naast zorg voor de levenden was er ook aandacht voor de overledenen: achter de gebouwen bevond zich een verhoogd grafveld waar de patiënten die in het gasthuis stierven (in vroeger tijden zo'n 30 tot 50 procent van de opgenomen zieken) werden begraven.

Overgang naar de moderne tijd

In de loop der eeuwen veranderde de rol van het Gasthuis door voortschrijdende ontwikkelingen in de medische wetenschap en veranderende eisen aan de hygiëne. Er ontstonden klachten over de onhygiënische omstandigheden en de ondraaglijke stank, veroorzaakt door een open riool in het Gasthuis en op de binnenplaats, de stank van de nabijgelegen viskramen en het slachthuis op het ziekenhuisterrein. Daarbij kwam dat de secreten (toiletten) slechts enkele keren per jaar werden geruimd.

In 1877 werd het gasthuiscomplex in de Visstraat dan ook afgebroken. Het gasthuis verhuisde naar een nieuw pand op het Beverwijckspaleis, waarmee een nieuw tijdperk voor de Dordtse ziekenzorg aanbrak. Het Sacramentsgasthuis leeft vandaag de dag voort in de historische lijn van het moderne Albert Schweitzer ziekenhuis, waarmee het een geschiedenis van bijna 700 jaar ziekenzorg in Dordrecht vertegenwoordigt.

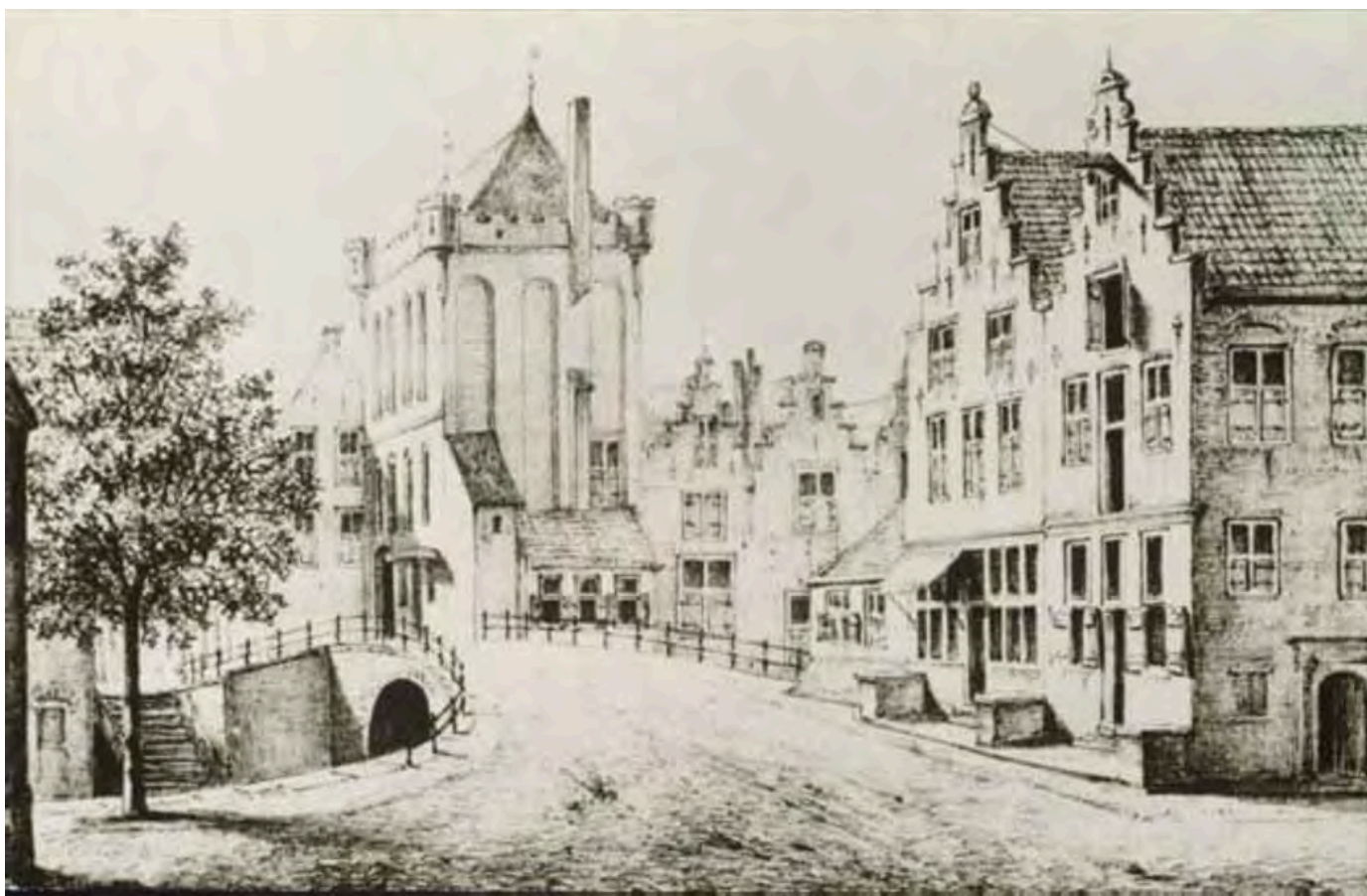
De regenten en regentessen van het gasthuis in 1671 geschilderd door Cornelis Bisschop. Van links naar rechts: Adriaen Johansz. van der Mast, Hendrick Bartholomeusz. van den Santheuvel, burgemeester Nicolaes Jacobsz. Stoop, rentmeester Paulus Danielsz. Eelbo, Cornelis Jacobsz. de Witt, Jacobmina Thibouts weduwe van Thomas de Widt, Maria Huberts Gernou weduwe van kapitein Willem Willemsz. de Veer, Helena Johansdr. Vekemans echtgenote van doctor Willem Gillisz. Langly, med. ordinaris Maria Anthonisdr. de Sont echtgenote van Adriaen Coenen, Maria Johansdr. van Berckel gehuwd met Cornelis de Witt, Elisabeth Hermansdr. Hallincq gehuwd met Adriaen Johansz. van der Mast en Alexander Lazarusz. de Hooch, chirurgijn met een patiënt.

Ingang van het gasthuis in 1815.

Hij stond op de uitkijk

Harry Aardoom

De oude Vuilpoort, tot 1644 de stadsgevangenis, bijgenaamd "De Leeuwencuyl".

Op 23 augustus 1455 stond Dirck Aerntsz van Delff voor het gerecht van Dordrecht, omdat hij lid was van een inbrekersgroep. Hij had bij een inbraak op de uitkijk gestaan en bekende daarvan zijn aandeel te hebben ontvangen. Omdat Dirck nog jong was, werd hij niet opgehangen, maar alleen geselsd en levenslang verbannen uit de stad. Hij zou worden geselsd bij iedere brug, buiten alle stadspoorten (aan de landzijde). Dirck liep dus tussen het geselsd door aan de buitenkant van de stadsvest, van de ene brug naar de andere.

"Omdat hy schiltwachten ende medehelpen geweest heeft ... Ende so hij noch zeer cleyn ende jong is, so salmen hem d' voir lancx de stede leiden ende voir allen steegde aende bruggen mit roeden geeselen, ende daertoe sall hy after t avont gebannen wesen ewelic uuter stede op sijn lijff."

Geselsd bij iedere stadspoort. Het is me niet bekend wat de reden was van die handelwijze, maar het kwam als vonnis vaker voor. Geschiedschrijver Fruin vermeldde dat ook op 18 april 1458 een jeugdige dief zo iets overkwam. Hij werd *"om die stede geleit, ende voir allen stegerden ende bruggen mit roeden geslagen."*

Bronnen:

- Regionaal Archief Dordrecht 9.222.7v
- J.A. Fruin. De oudste rechten der stad Dordrecht en van het baljuwschap van Zuid-Holland. 1882. Eerste deel. fol. 312, dd. 21 april 1458.

Dordrecht, monument van bedrijf en techniek

Victoria, De Biesbosch, Meterfabriek, LIPS, Penn & Bauduin, Bekkers & Zn., Johan de Witt, EMF Dordt, TOMADO. Dordrecht heeft een rijke geschiedenis als handelsstad maar Hollands oudste stad heeft ook een groots industrieel verleden. Veel is verdwenen, maar de herinnering blijft en is op verschillende

manieren en plaatsen in de stad nog zichtbaar. Tot ver in de 20ste eeuw zijn rokende schoorstenen hét symbool van de industrialisatie en welvaart, maar vanaf 1960 wordt de rokende schoorsteen steeds meer gezien als symbool van de milieuvervuilende industrie.

Van de tientallen Dordtse schoorstenen is er nog één vanaf de straat te bewonderen. Het is de in 1931 gebouwde schoorsteen van de voormalige DMI, Dordtse Melk Inrichting, gelegen aan het Kromhout. Na jaren verpieteren is de schoorsteen in 2023 op een vakkundige manier gerenoveerd door Schoorsteen- en Ovenbouw Harm Meijer BV.

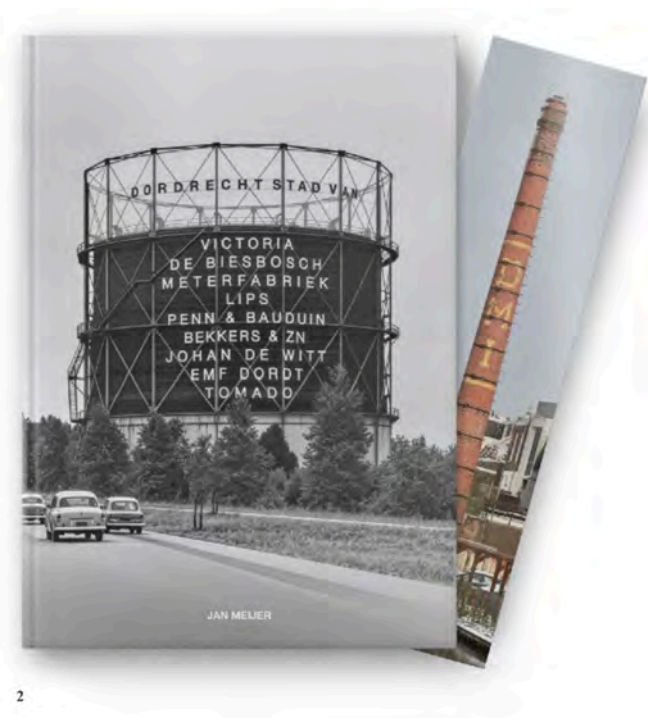
Ook in de havens werd flink 'gerookt'. Zeker vóór 1940 maar ook nog ver na 1945. In het weekeinde lagen de havens vol, de slepers onder stoom, en de pregnante geur van verbrande steenkool was goed te ruiken. Door de komst van het aardgas en doorzettende elektrificatie nam de steenkoolconsumptie snel af en werd de schoorsteen overbodig. Slopen dus. Rond 1980 komt de schoorsteen weer in beeld, maar nu als 'slachtoffer'. De opgeblazen en omvallende schoorsteen wordt de metafoor van de

ondergang van de traditionele industrie. Met het zichtbaar verdwijnen van deze traditionele industrie groeit het besef dat dit ook een verarming betekent. Vanaf 1980 komt er meer belangstelling voor het 'monument van bedrijf en techniek', ook wel 'industriële archeologie' genoemd. In het recente verleden was er in Dordrecht de in 1980 opgerichte Vereniging voor Industriële Archeologie Zuid-Holland-Zuid, ofwel kortweg VIAZ, maar die is een aantal jaren geleden opgeheven. Het monument van bedrijf en techniek is hierdoor uit de belangstelling geraakt. Dat is jammer, want bedrijvigheid en al wat daarmee samenhangt is een integraal en boeiend onderdeel van de rijke Dordtse geschiedenis.

Wat heeft Dordrecht te bieden op het gebied van het monument van bedrijf en techniek? Negen grote bedrijven uit de industrie zijn gekozen voor een blik op het Dordtse monument van bedrijf en techniek. Het zijn: Victoria, De Biesbosch, Meterfabriek, LIPS, Penn & Bauduin, Bekkers & Zn., Johan de Witt, EMF Dordt en TOMADO. Van elk bedrijf worden geschiedenis, gebouwen, producten en wat nog bestaat beschreven. Dit gebeurt in levendige taal die extra kleur krijgt door de vele schitterende foto's. Micha en Jan hopen dat dit boek nieuw leven zal inblazen in de aandacht voor het monument van bedrijf en techniek. Bij de wat oudere Dordtenaar zullen bij het lezen van dit boek veel herinneringen naar boven komen.

Dordrecht, stad van... is geschreven door Jan Meijer en zoon Micha die tevens de vormgeving heeft verzorgd. Het boek telt 280 pagina's en is rijkelijk voorzien van foto's en ander beeldmateriaal. Het boek, inclusief boekenlegger met de gerestaureerde schoorsteen van de voormalige DMI, is voor 25 EUR te verkrijgen bij Augustijnenhof en via de website:

www.dordrechtstadvan.nl

Dordrecht, stad van...

Begin 4
Rokende schoorstenen 6

Victoria 16
De Biesbosch 44
Meterfabriek 70
LIPS 96
Penn & Bauduin 124
Bekkers & Zr. 150
Johan de Witt 174
EMF Dordt 200
TOMADO 228

VIAZ 258
Reflectie 266

Victoria

Victoria
BISCUITS-CHOCOLADE

Ligging en gebouwen

het begin met de reparatie van het elektriciteitsnet van de stad. Omstreeks 1910 werd de productie van elektriciteitsmeters in handen genomen en in 1923 die van een eigen fabriek. De fabriek was in de eerste plaats een fabriek voor de reparatie van elektriciteitsmeters, maar ook voor de productie van elektriciteitsmeters. De fabriek was in de eerste plaats een fabriek voor de reparatie van elektriciteitsmeters, maar ook voor de productie van elektriciteitsmeters.

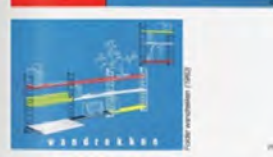
Naast deze 'bouw' werden in 1911 ook versieringsmeters gemaakt, met glasruiten, gebouwen en gebouwen. Gebouwen en gebouwen werden onder de naam 'Dordrecht' verkocht. Een groot aantal gebouwen werd in de ontwerpfase van elektrische apparaten vervaardigd. Meer gebouwen met glasruiten, gebouwen met glasruiten, gebouwen met glasruiten. Gebouwen met glasruiten, gebouwen met glasruiten, gebouwen met glasruiten.

De Excelsior elektriciteitsmeter is de eerste elektrische meter van de stad. Na de Tweede Wereldoorlog werd de productie van elektrische meters in Dordrecht opgevoerd. De productie van elektrische meters in Dordrecht werd opgevoerd. De productie van elektrische meters in Dordrecht werd opgevoerd.

TOMADO vernieuwt

HARTWENSEN
van
elke
huisvrouw

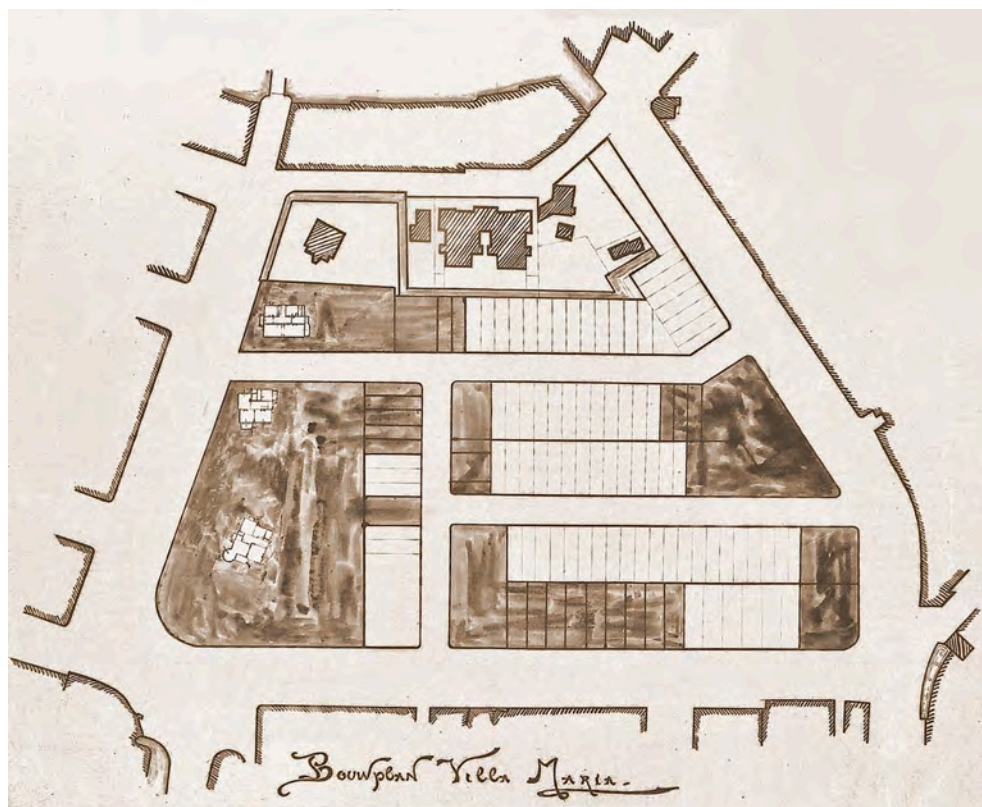

De Cornelis van Beverenstraat

Arno de Grauw

Het gebied rond de Cornelis van Beverenstraat, met de Adriaan van Bleijenburgstraat en de Koningin Wilhelminastraat, was tot 1898 onderdeel van het landgoed Villa Maria, dat bestond uit een villa met tuinen, broeikassen en landerijen. Johannes Cornelis Schotel (1860-1922), voorheen

werkzaam als schoorsteenveger en metselaar, en zijn compagnon meester timmerman Gerrit Schouten (1850-1911), hadden dit landgoed in eigendom verworven. In mei 1898 keurde de gemeenteraad hun bebouwingsplan goed.

Bouwplan uit 1898 voor het terrein 'Villa Maria'

TE KOOP:

Aan den Nicolaas Maessingel: **2 HEERENHUIZEN**, een **VILLATERREIN**, groot 24×34 , en 7 perceelen **BOUWGROND**, 8×30 , tegen f 13 — per M^2 , aan Bleekersdijk 4 perceelen, $6,50 \times 24$, à f 12.— per M^2 , diverse perceelen **BOUWGROND** aan de Wilhelmina-, Van Beveren- en Bleijenburgstraat, à f 11, f 10 en f 9 per M^2 , alles vrij op naam, benevens **2 HEERENHUIZEN** aan de Van Beverenstraat en nog slechts één van de vier in aanbouw zijnde Panden aan de Wilhelminastraat.

Desverlangd zeer gemakkelijke betalingsconditiën.

Te bevragen bij de Heeren GEBROEDERS SCHOUTEN en J. C. SCHOTEL.

Nog in datzelfde jaar werd het wegenplan gerealiseerd, werden de kavels uitgegeven en begon de bouw van huizen voor middenstanders. Bij een raadsbesluit van juni 1900 werden de straatnamen, die al eerder informeel in gebruik waren, officieel vastgesteld.

Oud-archivaris Jan Leendert van Dalen (1864-1936) schreef twee jaar eerder, in mei 1898, onder het pseudoniem Jan van de Maas in de Dordrechtsche Courant een artikel over dit gebied in aanbouw, dat ik hieronder met de schrijfwijze uit die tijd heb overgenomen.

VILLA MARIA

Binnen weinig tijdsverloop zal wederom een deel van de landelijke omgeving onzer oude stad verdwenen zijn en plaats gemaakt hebben voor moderne huizenreeksen. Klaagtonen aanheffen over het verlies van ons natuurschoon zullen we niet; alleen eenige regelen van hervillen we wijden aan de groote uit-
weldra... stedenh...

Advertentie uit de krant van 1900

Binnen weinig tijdsverloop zal wederom een deel van de landelijke omgeving onzer oude stad verdwenen zijn en plaats gemaakt hebben voor moderne huizenreeksen. Klaagtonen aanheffen over het verlies van ons natuurschoon zullen we niet; alleen eenige regelen van herdenking willen we wijden aan de groote uitgestrektheid gronds, die weldra een steedsch voorkomen zal hebben. Die herdenking is zij wel waard, niet om historische gebeurtenissen of pittoreske gebouwen, maar om het thans onaanzienlijke watertje, zeer onlangs nog minachtend 'sloot' genoemd, dat er langs loopt.

Die schande had het niet verdiend, want eenmaal was het een vrije rivier, die in een grootere uitmondde; nl. de oude Dubbel, die, uit de Maas komende, met twee armen in de Merwede uitliep. De westelijke arm, die ongeveer tegenover Meerdervoort zijn monding had, nadat hij vroeger als Devel in de Waal had uitgeloopen, zullen we buiten beschouwing laten. De andere tak liep langs het Bagijnhof, langs het oude marktveld en den Moordhoek, kromde zich ter hoogte van de Vischbrug en liep als Oude of Voorstraatshaven de Merwede in.

Men weet, dat het overige deel dier haven in het laatst der 13e eeuw werd gegraven, de oude Dubbel afgesloten, en op het Bagijnhof tot gracht werd verlaagd. Een ander deel bleef echter vrij in de Spuihaven uitmonden, maar kortte door demping aanmerkelijk in.

De 'hondenhemel' aan den Spuiweg, was een der kenmerkende benamingen, waarmede het volk het doopte, maar sinds deze ook reeds tot het verledene behoort, restte van zijn vroegere grootheid niets dan het gedeelte tusschen Johan de Wittstraat, langs den Singel (Krooswijk), het Bleekersdijkje tot de Spuihaven, waar het overbrugd was. Grootheid, zeiden we. Ja, die Dubbel nam deel aan den bloei onzer stad vóór 1300; toen bevoeren haar de vaartuigen uit Zeeland en Brabant om Dordt te bereiken, maar nadat de Dubbeldam gelegd werd, werd die rol aanmerkelijk minder. Sic transit gloria mundi. Zo vergaat de glorie van de wereld.

En nu zal haar eeuwenoude geul, die al van zelf dichtsligde, maar waarin voorheen de geduldige visscher met snoer of totebel menig vischje verschalkte, en de lieve jeugd van minder gekuischte tijden haar zwemlust botvierde, verdwijnen, volgestopt worden met zuiver rivierzand! O, mocht men het zand van Hellegat of Aardappelgat er in kunnen uitstorten, dan ware het verlies dubbel vergoed! Maar neen, het zal zuiver rivierzand moeten zijn; welnu, de Beeldjeshaven zal gedempt worden. Hoe het water aan dien naam is gekomen, hebben we

niet kunnen nasporen; in de 17e eeuw was hij al in gebruik. Wat was het voorkomen van den omtrek toen anders! Een smal dijkje, met wilgen beplant, een particulier eigendom van de daar wonende bleekers, leidde naar den tweeden Singel. Dat dijkje was door een hek afgesloten en alleen voor voetgangers toegankelijk. Toen de eene zijde bebouwd werd, verdwenen sloot en hek en werd de passage vrij. De overzijde van het haventje was een uitgestrekt terrein, dat tot aan den Spuiweg als bezaaid was met bleekerijen en weiden. Een groot gedeelte, bekend als Schuttersweide, in den Patriottentijd als het Veld van Mars, werd in onze eeuw bebouwd en van het overige door een breede straat, de Johan de Wittstraat, gescheiden. Ook daar verdwenen voor en na de bleekerijen op enkele na. Er werd tevens een groote buitenplaats aangelegd, Villa Maria, waarvan de eigenaar ook bijna al het overige terrein bezat. Een dijkje met prachtige iepen beplant, gaf toegang tot de daarachter gelegen bleekerijen. De verdere geschiedenis behoeven we niet na te pluizen.

De teerling is geworpen; na Rozenhof zal ook Villa Maria als bouwterrein rente moeten opbrengen. De terreinen zullen door drie straten doorsneden worden, zoo geeft het plan te zien. Wij zullen dus weer voor de vraag gesteld worden, hoe die te doopen. Wij hebben onlangs gezien, dat nieuw aangelegde straten hoogst eenvoudige namen ontvingen, als Dijkstraat, Steltenstraat enz. en wij kunnen dit streven om het den menschen gemakkelijk te maken, niets dan toejuichen. We hebben immers ook gezien, dat de straten die gedoopt werden naar vermaarde Dordtenaars, moeite hadden, om in het volksgeheugen te wortelen, maar toch zou wel weer eens een poging kunnen gewaagd worden, om een paar beroemde stadgenooten te herdenken. Ik weet niet, in hoever de bouwondernemers zelf belust zijn hunne namen in hunne straten te vereeuwigen gelijk anderen reeds gedaan hebben, maar als we in dezen eenigen raad mochten geven, dan zouden we willen voorstellen, om Cornelis van Beveren, den eersten burgervader na 1572, of Jan Zerwen, den beroemden beeldhouwer, of Margaretha van Godewyck, of Mattheus van den Broecke, of Schotel, den zeeschilder, of Dupper, den milden schenker aan Dordrechts Museum, te gedenken; niet met alle voornamen of titels, doch eenvoudig als: Beverenstraat, Terwenstraat, Godewyckstraat, Van den Broeckestraat, Schotelstraat, Dupperstraat, enz. Dat klinkt o.i. heel goed en is niet zoo lang als Godfried Schalckensingel, Matthijs Balenstraat enz. Doch 't is slechts een ongevraagd advies; misschien zijn de straatnamen reeds vastgesteld en komen de onze als mosterd na den maaltijd.

Met name in de Cornelis van Beverenstraat waren vanaf dat jaar 1898 veel bouwactiviteiten van Schotel en Schouten waar te nemen, waarvan ik een aantal uitzonderlijke huizen zal beschrijven.

Het huidige huisnummer 1, op de hoek van de Koningin Wilhelminastraat, werd als dubbel woonhuis in de eclectische bouwstijl ontworpen door Schotel, die het samen met Schouten heeft gebouwd. Het werd in 1899 opgeleverd en was al voor de bouw aan administrateur en rentmeester Bernardus Johannes Grobben (1867-1948) verkocht, die er ook ging wonen. Tegenwoordig is het een gemeentelijk monument vanwege zijn gaafheid en de cultuurhistorische waarde.

Het huidige nummer 3, naast het huis van Grobben, werd ook door Schotel ontworpen, maar stukadoor Johann Hinrich Döbken (1881-1956) had de bouwgrond gekocht en het huis laten bouwen. In 1899 werd het opgeleverd aan de nieuwe bewoner advocaat en procureur mr. Arie Sigmond. De bekende Dordtse schrijfster Anthonetta Naeff (1878-1953), die haar werk publiceerde onder de naam Top Naeff, had hier nog een paar jaar gewoond nadat ze in 1904 getrouwd was met de arts Huibert Willem van Rhijn (1875-1956). Ze schreef hier haar boeken 'In den dop' en 'De stille getuige'.

Aan de overkant werden de drie identieke dubbele woningen met de huidige nummers 6 tot en met 16 in 1899 opgeleverd door timmerman Johannes Christoffel Jonkers (1847-1924). Ook hij had eerder het bouwterrein gekocht van Schotel en Schouten. Voor deze huizen had Schotel waarschijnlijk ook de tekeningen gemaakt. Jonkers verkocht de huizen in 1900, 1901 en 1912.

Terug naar de oneven kant met de huidige nummers 15, 17 en 19 treffen we weer drie gemeentelijke monumenten, waarvan de nummers 15 en 19 oorspronkelijk identiek waren. De architect is onbekend maar het is aannemelijk dat het ook hier Schotel was. Ook hier werden de kavels al vóór de bouw verkocht. De huizen werden alledrie in 1899 gebouwd door de respectievelijke eigenaren Zegert van Schelt (1863-1948), die aannemer en timmerman van beroep was, metselaar Hendrik van Dongen (1867-1945) en winkelier Hendrik Adolph Dicke (1848-1922).

De twee dubbele huizen even verderop, in spiegelbeeld tegen elkaar gebouwd, met de huidige nummers 23 tot en met 29 zijn wel heel bijzonder. Schotel en Schouten verkochten de bouwlocatie van 292 m² aan de Dordtse architect en aannemer Johannes Petrus Waals (1860-1927) en zijn moeder de weduwe en kostuumnaaister Johanna Verdus (1824-1916). Johannes vroeg in november 1898 een bouwvergunning aan voor de bouw van twee woonhuizen in het midden van de straat, precies tegenover de latere Adriaan van Bleijenburgstraat. In 1899 waren de twee huizen gereed en gingen Johanna en twee van haar kinderen, Johanna Maria, die ook kostuumnaaister was, en kantoorbediende Johannes Nicolaas, er wonen. Deze huizen met Jugendstil-elementen zijn ook gemeentelijke monumenten. Het exterieur van het huis met de nummers 23-25 is nog bijna geheel in de oorspronkelijke staat.

Cornelis van Beverenstraat 1 in 2022

Cornelis van Beverenstraat 6 tot en met 16 in 2025

Bouwtekening uit 1898 van Cornelis van Beverenstraat 15

Cornelis van Beverenstraat 23-29 in 2022

*Voormalige slagerij
Cornelis van Beverenstraat 30-32 in 2025*

Vleeschhouwerij
VAN BEVERENSTRAAT 16.
Eenig in DORDT-LAMSVLEESCH.
LAMS-BOUT. LAMS-RUG en RIB.
LAMS-CARBONADEN. LAMS-CÔTELETTEN.
Eerste kwaliteit
Rund- en Kalfsvleesch.
Aanbevelend,
J. H. MEIJER,
Telefoon No. 450.

Bouwtekening Cornelis van Beverenstraat 31, 33 en 35

Cornelis van Beverenstraat 42-52 in 2025

Aan de andere kant van de straat, op de noordelijke hoek van de Adriaan van Bleijenburgstraat, werd een winkelhuis gebouwd met de winkeldeur precies op de hoek (de huidige nummers 30 en 32). Waarschijnlijk kwam ook dit ontwerp uit de pen van Schotel, want hij liet het zelf bouwen en kon het in 1899 opleveren. Pas in 1901 werd het verkocht aan vleeshouwer Herman Abraham Meijer (1845-1932), die het daarvoor van Schotel huurde. Na het overlijden van Herman werd de slagerij door erfgenamen verhuurd tot die in 1958 aan slager Teunis Bakker (1916-2009) werd verkocht.

Schuin aan de overkant, met de huidige nummers 31, 33 en 35, zijn in 1900 nog drie bijzondere huizen gebouwd. Schotel en Schouten bouwden de eerste twee, terwijl nummer 35 werd gerealiseerd door stukadoor Johann Hinrich Döbken, die we nog kennen van het huis op nummer 3. Dit aan de tuin van een villa op de Singel grenzende huis heeft een 'villa-

achtige' uitstraling met een torentje en de naam Beversteijn trots op de steunen van het balkon. Ook deze huizen zijn waarschijnlijk door Schotel ontworpen, want ze staan gezamenlijk op de bouwtekeningen. Al deze panden zijn gemeentelijke monumenten. Met name het half vrijstaande huis op nummer 35 is beeldbepalend als beëindiging van de gevelwand in deze straat.

Daartegenover, op de hoek van de Nicolaas Maessingel, verkochten Schotel en Schouten begin 1901 een bouwterrein van ruim 1200 m² aan de welgestelde wijnhandelaar Louter Cornelis van Oldenborgh (1867-1928). Hij wilde daar voor zichzelf een groot woonhuis laten bouwen, waarvoor hij de Dordtse architect Hendrik Adrianus Reus (1872-1935) vroeg het ontwerp te maken. In april van dat jaar diende Hendrik de bouwaanvraag in. Die werd goedgekeurd en nog voor het einde van dat jaar was de bouw van een grote villa afgerond.

De laatste bewoner was Cornelia Klazina Roest (1876-1946), weduwe van de in 1933 gestorven Jacobus Gerhardus van Niftrik, directeur van de gasfabriek. Tijdens een Engels bombardement in januari 1945, met als doel de door Duitsers bemande villa Simpang op de hoek van de Burgemeester de Raadsingel en de Stationsweg, werd haar prachtige woning door een afzwaaijer verwoest. In 1952 werd op een deel van deze locatie het flatgebouw met huisnummers 42 tot en met 52 gerealiseerd door de Dordtse aannemer Cornelis ten Haaf (1906-1959), op basis van een ontwerp van het bureau van Reinier Gerardus Marinus van der Valk (1913-1968) uit Zwijndrecht. Dit team was eveneens verantwoordelijk voor het appartementencomplex 'Ten Haaf' aan de Johan de Wittstraat, dat in een afzonderlijk hoofdstuk van dit boek wordt behandeld.

Aangezien het flatgebouw vrijwel onveranderd is gebleven en de cultuurhistorische waarden goed zijn behouden, is het complex aangewezen als gemeentelijk monument.

Jan Anthonij Smits van Nieuwerkerk

Jan Anthonij Smits van Nieuwerkerk werd op 1 oktober 1820 in Dordrecht geboren als Jan Anthonij Smits en overleed daar op 17 oktober 1893. Hij was de zoon van Jan Hermanus Smits Jz van Nieuwerkerk, ambachtsheer van Nieuwerkerk en rentmeester van het Krankzinnighuis, en Krijntje Maria Roest.

In 1846 trouwde Smits in Dordrecht met Jacoba Petronella Dorothea Bouvij, dochter van de reder en glashandelaar Anthonius Bouvij en Antje Blaauw. Het huwelijk bleef kinderloos. Hoewel zijn ouders voor hem een carrière als notaris voor ogen hadden, lag de passie van Smits bij het openbaar bestuur en militaire zaken. Politiek gezien was hij liberaal, kerkelijk Nederlands Hervormd en hij stond bekend als een vurig aanhanger van het Huis van Oranje — volgens tijdgenoten zelfs 'plus royaliste que le roi'.

Smits bezocht de Dordtse modelschool van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, een voor die tijd moderne onderwijsinstelling. Zoals gebruikelijk voor kinderen uit de gegoede klasse volgde hij daarna lessen in vreemde talen en tekenen. In 1836 trad hij als leerling-klerk in dienst bij notaris Huibert Struijk. Hoewel hij zijn studie in 1844 succesvol afrondde en de acte van kandidaat-notaris behaalde, zou hij het ambt nooit uitoefenen. Zijn professionele loopbaan begon in 1841, toen hij werd benoemd tot substituut-rentmeester van het Stads Krankzinnig- en Beterhuis, als assistent van zijn vader. Na diens overlijden in 1857 volgde Jan Anthonij hem op als secretaris-rentmeester van de instelling, die inmiddels was omgedoopt tot 'Geneeskundig Gesticht voor Krankzinnigen'. Hij vervulde deze functie tot zijn eervol ontslag in 1879. De schutterij speelde een grote rol in het leven van Smits. In 1845 begon hij als gewoon schutter, maar hij klom gestaag op: van luitenant en kapitein naar majoor-commandant in 1861. In 1874 bereikte hij de rang van luitenant-kolonel. Bij zijn afscheid in 1881 kreeg hij toestemming om zijn uniform en rangonderscheidingen te blijven dragen, een voorrecht waar hij dankbaar gebruik van maakte bij officiële gelegenheden. Daarnaast was hij jarenlang betrokken bij de militieraad, eerst als secretaris en later als voorzitter en militiecommissaris.

Smits was een man met een brede culturele belangstelling. Al op zestienjarige leeftijd werd hij lid van het teken-

genootschap Pictura, waar hij later diverse bestuursfuncties bekleedde. In 1874 publiceerde hij voor de leden een naslagwerk over schilders, beeldhouwers en bouwmeesters die in Dordrecht geboren waren of er gewoond hadden.

Zijn fascinatie voor historie uitte zich in lezingen en artikelen over de Dordtse geschiedenis. Hij was een gulle mecenas; zo schonk hij historische collecties aan de steden Middelburg en Groningen, het Penningkabinet in Leiden en het Algemeen Rijksarchief.

Als majoor-commandant van de Schutterij, te paard achter zijn huis aan het Steegoversloot. Zijn vrouw zit met een stereoscoop in haar hand met mevrouw De Voogd-Bouvy en Anna Bouvy, circa 1865.

De toevoeging 'van Nieuwerkerk' aan zijn achternaam was verbonden aan de ambachtsheerlijkheid Nieuwerkerk aan den IJssel. Zijn vader had deze heerlijkheid in 1848 van de stad Gouda gekocht. Jan Anthonij voerde de bijbehorende titel van ambachtsheer met grote trots. In zijn testament bepaalde hij echter dat de heerlijkheidsrechten na zijn dood moesten worden vernietigd. De gemeente Nieuwerkerk ontving van hem een legaat van 250 gulden.

Bij zijn zilveren huwelijk in 1871 liet Smits een gedenkpenning slaan, die zijn veelzijdige leven samenvatte. Op de voorzijde prijkten de familiewapens; de achterzijde vormde een curriculum vitae in zilver. Hierop stonden zijn belangrijkste functies vermeld, waaronder: Secretaris-rentmeester van het Krankzinnigengesticht, Kandidaat-notaris, Administrateur van de Algemene Begraafplaats, Luitenant-kolonel van de schutterij, Vrijmetselaar (ingewijd in 1866) en Kerkvoogd van de Hervormde gemeente.

Tijdgenoten omschreven hem als een kundig en humaan man, die zich onvermoeibaar had ingezet voor de 'schoone kunsten' en de samenleving.

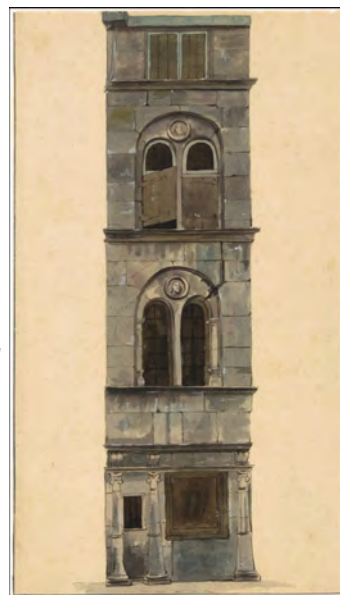
De lijst met functies op zijn gedenkpenning was slechts een fractie van zijn werkelijke bezigheden. Als lid van de stedelijke elite was Smits in 1843 medeoprichter van de Dordrechtse Rijschool. Hij was een bekwaam ruiter met een creatieve inslag; zo ontwierp hij spectaculaire carrousels en ruiterfeesten. Een hoogtepunt was het toernooi in maart 1848, waarbij de leden een historisch steekspel uit 1047 naspeelden.

Naast de ruitersport was hij actief in het verenigingsleven als lid van toneelvereniging *Thalia* en erelid van harmoniegezelschap *Euterpe*. Ook op zakelijk en bestuurlijk vlak liet hij zich gelden via de Kamer van Koophandel. Zijn politieke ambities brachten hem in 1864 in de Provinciale Staten van Zuid-Holland, een ambt dat hij tot een week voor zijn overlijden bekleedde.

Smits was een nationaal erkend expert op het gebied van munten en penningen (numismatiek). Hij stond aan de wieg van het *Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde* en gold als vraagbaak voor verzamelaars in zowel Nederland als België.

Zijn expertise was zo groot dat de vermaarde Leidse hoogleraar P.O. van der Chijs hem raadpleegde voor zijn standaardwerk over de munten van de Nederlanden. De imposante collectie van Smits, met een sterke focus op de historie van Dordrecht, werd na zijn overlijden in maart 1894 geveild.

In een door hemzelf opgesteld overzicht van beroemde Dordtenaren nam Smits ook zichzelf op. Hij typeerde zichzelf treffend als: "Liefhebber teekenaar-landschapschilder, kunstverzamelaar, oudheid- en penningkundige, schrijver en atlasverzamelaar over de geschiedenis van Dordrecht." Zelfs zijn rang bij de schutterij ontbrak niet in deze zelfbeschrijving. Voor zijn brede maatschappelijke en culturele inzet werd hij in 1871 door koning Willem III benoemd tot Officier in de Orde van de Eikenkroon.

Vermoedelijk in zijn leerperiode bij Pictura door Smits van Nieuwerkerk gemaakte tekening van de Steenhouwerskapel aan de Wijnstraat.

Smits woonde zijn hele leven in het ouderlijk huis op de hoek van het Steegoversloot en de huidige Schoolstraat (destijds de Lindengracht). Zijn vader had het pand in 1816 gekocht, maar Jan Anthonij gaf het in 1860 de karakteristieke uitstraling die het pand vandaag de dag nog steeds heeft. Sinds 2021 is in dit historische pand het 'Stadshotel Dordrecht' gevestigd. Jan Anthonij Smits van Nieuwerkerk overleed op 17 oktober 1893 aan de gevolgen van astmatische klachten. Geheel volgens zijn eigen wens werd hij op 20 oktober met een sobere ceremonie begraven op de Algemene Begraafplaats.

BRON:

Cees Esseboom, 2014, in [Dordts Biografisch Woordenboek](#)

Villa Rozenhof te koop

Heeft u altijd al willen wonen in een uniek monument met de allure van een stadspaleis? Op loopafstand van de historische Dordtse binnenstad, voor een vierkantemeterprijs die nog ver onder het gemiddelde in het aardbevingsgebied van Groningen ligt? Het kan met de nu op Funda aangeboden Villa Rozenhof.

Dit imposante pand verkeert nog vrijwel in de staat waarin Willem Graaf van Rechteren Limpurg het in 1891 liet bouwen. Met maar liefst 20 salons ademt het huis pure historie. Direct bij binnenkomst in de royale hal wordt u geconfronteerd met de graaf zelf; hij liet zijn beeltenis aanbrengen op de marmeren zuilen die de hal flankeren.

De eerste steen werd op 22 oktober 1891 gelegd door de toen pas driejarige Adolphina Adriana Gravin van Rechteren Limpurg. Opvallend is dat de villa in ruim 130 jaar tijd slechts door één echtpaar bewoond is geweest, dus het kan met geen mogelijkheid 'uitgewoond' zijn, temeer omdat het gezin er nog geen vier jaar heeft gewoond. Al in 1895 verkocht de graaf het landgoed aan de Levensverzekeringsmaatschappij Dordrecht. Sindsdien diende het pand als kantoor voor de verzekeraar en later de Belastingdienst.

Het unieke voordeel: In tegenstelling tot veel andere kantoorpanden, is Villa Rozenhof vrijwel volledig in authentieke staat gebleven. Mocht u een kantoor of praktijk aan huis willen of een familielid willen laten inwonen die zorg nodig heeft, daar is plek genoeg voor. Met de toevoeging van een moderne keuken en badkamer transformeert u dit monument weer tot een droomhuis!

Een curieus detail uit de overdracht van 1895 is een opgenomen kettingbeding over een 'zilverchat'. Na een inbraak waarbij tafelzilver werd buitgemaakt, bleef de graaf er tot zijn dood van overtuigd dat de dieven de buit ergens op het landgoed hadden begraven. Voor zover bekend is het beding niet meer van kracht, dus wie weet: misschien krijgt u de zilverchat er wel gratis bij!

Op Funda vindt u ruim 50 prachtige foto's van het interieur. Omdat dit zelfs voor ons digitale tijdschrift te veel is, hebben we een selectie gemaakt. [Via deze link](#) krijgt u een prachtige video te zien met een indrukwekkende rondleiding door het huis.

Willem Reinhard Adolph Carel Graaf van Rechteren Limpurg (1865-1929)

Mevrouw Meppelder

Jan Willem Boezeman

Ze was al meer dan zeventig jaar niet meer in leven, maar toch stond de in 1852 geboren Willemina Fokkelina Meppelder onlangs plotsklaps volop in de belangstelling. Rond de Hilledijk in Rotterdam-Zuid worden momenteel honderden woningen gebouwd, waarvoor de gemeente in de loop der jaren alle af te breken huizen en percelen heeft aangekocht.

Op één na: een perceel van 144 vierkante meter dat nog steeds in het kadaster op haar naam staat. Er is een speurtocht naar haar erfgenamen gestart en die begint in... jawel, Dordrecht.

De Hilledijk

Het gaat om het perceel op de Hilledijk dat op deze foto rechts van de bomen geel is gemarkeerd. De nieuwbouw rukt op richting de dijk en wil graag oversteken. Maar ja, dat perceeltje... Rechts achterin zien we de laatste huizen van de rij die hier ooit heeft gestaan en op de sloophamer wachten.

In 1877 kocht Willemina's vader van melkboer Fleuris van den Berg een vrijstaand huis met bijbehorende boomgaard aan de Hilledijk. Als kapitein bij de koopvaardij had hij goed geboerd, dus hij liet op een deel van de boomgaard een aantal panden bouwen waarin hij een kruidenierswinkel annex bierhuis/tapperij begon. De andere huizen verhuurde hij. Het 144 vierkante meter grote perceel waarvan de

gemeente Rotterdam momenteel de rechthebbenden zoekt, ontstond in 1922 uit die voormalige boomgaard. Willemina liet toen vier van de huisjes afbreken die in 1878 door haar vader waren gebouwd. Waarom ze dat heeft laten doen is niet duidelijk; zo oud waren de woningen immers nog niet. Sindsdien is het terrein een tuin gebleven. Wellicht was dat haar bedoeling, want ze woonde ernaast.

Nu is het dus een op nieuwbouw wachtend lapje grond waarvan de plannen worden gestagneerd vanwege haar nog steeds niet afgewikkelde nalatenschap. Waarschijnlijk hadden haar nog in leven zijnde kinderen – ze werd 102 jaar oud – geen idee dat dit stukje grond haar eigendom was en dat zij er vanaf 1954 (...) rechten aan konden ontlenen.

Hoge Nieuwstraat 138, het geboortehuis van mevrouw Meppelder

De Hoge Nieuwstraat in Dordrecht

We gaan terug naar 10 september 1852. Om half acht 's morgens kwam in de Dordtse Hoge Nieuwstraat Willemmina Fokkelina Meppelder ter wereld. Haar 20-jarige moeder Fallegien Mooi werd bijgestaan door de heel- en vroedmeester Pieter Arnoldus van den Berg. Haar vader Folkert Meppelder (1829-1898) was een in Groningen geboren kapitein op de koopvaardij, die voor de Dordtse rederij Gerard Mauritz voer. Na de terugvaart met zijn kofschip *Concordia* op 29 augustus uit Liverpool bleef hij

aan de wal om de geboorte van zijn tweede dochtertje mee te kunnen maken.

Op weg naar huis deed de verloskundige op het stadhuis aangifte van de geboorte, maar herinnerde zich kennelijk het huisnummer niet goed. Hij gaf nummer A437 op, zich niet realiserend dat dit een onbewoond pakhuis was dat bij het koopmanshuis Nieuwe Haven 36 hoorde. Stomtoevallig is dat de woning waarin de auteur van dit artikel twintig jaar lang heeft gewoond waardoor hij precies weet wie er wel en niet in zijn huis zijn geboren!

De geboorte vond plaats in het (groot)ouderlijk huis van Folkert, een stukje verderop, de huidige Hoge Nieuwstraat 138. Dat huis staat er nog steeds, vrijwel zoals het in 1616 is gebouwd. Folkerts hier eveneens wonende vader Hendrik Meppelder, net als zijn zoon kapitein op de koopvaardij, was met zijn schip *Thetis* onderweg naar huis vanuit de noord-Russische havenstad Archangelsk. Vier dagen na de geboorte van zijn kleindochter kwam hij in Dordrecht aan.

Hendrik Meppelder had het huis aan de Hoge Nieuwstraat, inclusief een vervallen bedrijfspand aan de Nieuwe Haven, in 1850 gekocht van zijn schoonvader Folkert Hendrik Eddes (1783-1866), ook een Groningse koopvaardijkapitein. De koopsom werd omgezet in een rentedragende lening die pas na het overlijden van schoonvader Eddes hoefde te worden afgelost. Zo verzekerde Eddes zich van een inkomen voor zijn oude dag. Op zijn schip de *Concordia*, waarmee hij tot 1849 had gevaren, zou kleinzoon Folkert Meppelder het bevel gaan voeren.

Met Folkerts vader Hendrik Meppelder liep het overigens niet goed af. Hij was gezagvoerder op de *Thetis*. Op 10 september 1857, uitgerekend de vijfde verjaardag van Willemmina, ontvingen haar ouders een beëdigde verklaring van het Hooggerechtshof van de Admiraliteit van Ierland te Dublin. Matroos Jacob Kromme uit Maassluis verklaarde daarin dat de uit Dordrecht afkomstige brik *Thetis* was overvaren door de stoomboot *Trebisond* en dat kapitein Hendrik Meppelder op 28 maart 1857 was verdronken. De brik was onderweg naar Belfast met een lading lijnzaad en vlas.

Twee jaar voor dit ongeluk trof een collega van Hendrik, die in dezelfde straat woonde, een vergelijkbaar lot. De uit Groningen afkomstige Reindert Jansz Kranenburg was in 1854 kapitein op het kofschip de *Vrouwe Neeltje*, dat op 10 januari 1854 bij windkracht 10 en hevige sneeuwval verging voor de beruchte Goodwin Sands voor de Engelse kust bij Kent. In tegenstelling tot Meppelder stond Kranenburg als vermist te boek en is nooit formeel doodverklaard.

Hier herhaalde zich een familiedrama waarvoor iedere schippersfamilie vreesde. De vader van Hendrik Meppelder, Folkerts grootvader Hendrik Meppelder senior, was eveneens zeeman. In de huwelijksakte van zijn zoon (1826) stond vermeld dat hij "om middernacht tussen 30 maart en 1 april 1818 in de Spaansche Zee voor het Kanaal overboord is geslagen en verdronken".

Groninger zeelieden in Dordrecht

In de negentiende eeuw vond er een opvallende migratie plaats van Groningse kapiteins naar Dordrecht. Waar Dordrecht traditioneel een stad van houthandel en binnenvaart was, zorgde de opkomst van de grote vaart – de intercontinentale handel – voor een enorme behoefte aan ervaren zeelieden. Van de ongeveer 270 geïdentificeerde koopvaardijkapiteins die tussen 1819 en 1870 in de Drechtstreek werkten, kwamen er maar liefst 115 uit de regio Groningen, Friesland en de Waddeneilanden. Ter vergelijking: slechts 33 kapiteins waren afkomstig uit Dordrecht zelf.

In deze periode bloeiden rederijen, zoals die van de familie Blussé van Oud-Alblas en Gerard Mauritz, evenals scheepswerven, zoals die van Schouten en Gips. Zij bouwden grote fregatten en snelle klippers – zoals de beroemde Kosmopoliet-serie – voor de vaart op Nederlands-Indië. Groningers stonden bekend als uitmuntende zeelieden. Terwijl de Groningse zeevaart zich vooral richtte op de kustvaart in Europa (de Sontvaart), zochten ambitieuze Groningse kapiteins het grotere werk op de oceanen. Dordtse reders namen hen graag in dienst vanwege hun vakmanschap. Veel van deze kapiteins bleven niet alleen voor het werk, maar vestigden zich met hun gezinnen permanent in Dordrecht, zoals ook de voorouders van Willemina Meppelder.

Zo begon Willemina's vader Folkert zijn carrière al op 15-jarige leeftijd. In 1844 monsterde hij in Dordrecht aan als lichtmatroos op de galjoot *Venelia* en maakte onder gezag van zijn vader zijn eerste reis naar Belfast.

In 1850 werd hij kapitein op zijn grootvaders kofschip de *Concordia* en op 27 januari 1853 – Willemina was toen 3 maanden oud – voer hij voor het eerst naar Batavia als stuurman op de bark de *Jan Schouten*. Als gezagvoerder op de barken *Jacobus Martinus* (1857-1867) en de *Louisa Kroonprinses van Zweden* (1868-1869) maakte hij talloze reizen naar Nederlands-Indië en Australië, waarbij hij onder meer ladingen suiker en koffie terug naar Nederland bracht.

In 1818 werd in Dordrecht het zeemanscollege opgericht: een soort beroepsvereniging en verzekeringsfonds voor kapiteins. Het lidmaatschap bood de zeelieden praktische en sociale voordelen die cruciaal waren in een tijd van

riskante wereldreizen en politieke instabiliteit. De ledenlijsten van dit college staan vol met namen van kapiteins die hun wortels in het noorden hadden. Het college gaf hen ook een eigen nummervlag (bijv. 'D 38'), zodat zij bij het passeren van de stad herkenbaar waren. De kapiteins vormden een elite binnen de Dordtse maritieme gemeenschap.

Vele Dordtse kapiteins sloten zich aan bij de vrijmetselaarsloge *La Flamboyante*. Voor een kapitein die maanden van huis was, fungeerde de vrijmetselarij als een universeel netwerk. In vrijwel elke havenstad ter wereld – van Londen tot Boston en van Batavia tot Kaapstad – kon hij aantonen dat hij een 'broeder' was. Bij aankomst in een vreemde haven werd een maçonnieke kapitein vaak direct opgenomen in de plaatselijke loge, waar hij reders, handelaren en verzekeringsagenten ontmoette. Dit vergemakkelijkte het regelen van ladingen, financiering en reparaties. Als een kapitein op zee omkwam, zorgde de loge vaak voor zijn achtergebleven familie.

Folkert Meppelder was in 1856 lid van de Dordtse vrijmetselaarsloge *La Flamboyante*. In datzelfde jaar werd hij tevens lid van de loge *De Goede Hoop* in Kaapstad en van 1850 tot zijn overlijden in 1898 was hij onder vlagnummer 69 lid van het Dordtse zeemanscollege *Tot Nut van Handel en Zeevaart*.

Van Groningen naar Dordrecht

De familie Meppelder is van oorsprong afkomstig uit Groningen (stad). Daar trouwde de 22-jarige schipper Hendrik Hendriks Meppelder, zoon van de gelijknamige op zee gestorven schipper Hendrik Hendrikse Meppelder en winkelierster Lubbijna Aarens, in 1826 met de 17-jarige Gepke Folkers Eddes. Zij was dochter van schipper Folkert Hendriks Eddes en Trijntie Nakken. Uit dit huwelijk werd in 1829 te Groningen Willemina's vader Folkert Meppelder geboren.

Folkert trouwde in 1851 te Groningen, net als zijn vader op 22-jarige leeftijd, met de 19-jarige Fallegien Mooi, dochter van de korenmeter Fokke Mooi en Willemine Kruse. Bij dit huwelijk werd Fallegiens in 1850 geboren dochter Gepke door Folkert erkend. Omdat Folkert voor de Dordtse rederij Gerard Mauritz het bevel zou gaan voeren over het kofschip *Concordia*, dat van 1828 tot 1849 onder bevel van zijn naar Dordrecht verhuisde grootvader Eddes had gevaren, verhuisde het jonge gezin naar Dordrecht.

In het huis aan de Hoge Nieuwstraat werden Willemina Fokkelina (1852-1955) en Henderika Meppelder (1854) geboren. In 1860 vestigde het gezin zich in Delfshaven, waar de kinderen Folkert Hendrik (1860-1861) en Elisabeth Catharina (1862-1863) ter wereld kwamen, maar jong overleden. In Dordrecht volgde wederom een Folkert Hendrik (1871) en ten slotte in Heenvliet Elisabeth Gezina Catharina (1873-1883).

Nieuwe Haven 39-41

Na het overlijden van zijn moeder Gepke Folkers Eddes kwam Folkert in 1868 terug naar Dordrecht en woonde hij met zijn gezin in het vrijwel nieuwe huis Nieuwe Haven 39-41. Zijn vader Hendrik Meppelder had dit in 1857 had laten bouwen op het achtererf van zijn huis Hoge Nieuwstraat 138. Folkert had de huizen van zijn ouders geërfd. Onder in de deurkozijnen van het huis aan de Nieuwe Haven staan nog altijd de initialen van Hendrik Meppelder en het jaar van herbouw.

In 1872 hield Folkert de zeevaart voor gezien en verkocht hij de huizen in Dordrecht. Het gezin, inclusief de inmiddels 20-jarige Willemina, verhuisde naar Nieuwe Sluis, waar Folkert assistent sluis- en havenmeester werd. In 1874 verhuisden ze naar Rotterdam en Willemina vanwege haar huwelijk naar Brielle. In dat jaar trouwde Willemina op 22-jarige leeftijd te Heenvliet met de van zijn eerste vrouw gescheiden Arij Schaaïj, een tien jaar oudere aannemer/timmerman. Uit diens eerste huwelijk met ene Maaike van der Giessen waren er in 1869 en 1870 twee kinderen geboren, die al in hun eerste levensjaar waren overleden. Willemina werd moeder van 11 kinderen: Lena Fokkelina (1875-1925), Fallegien (1876), Wouter (1877), Elizabeth Gezina Catharina (1882), Folkert (1883-1971), Johannes (1887-1889), Gepke (1889), Johannes (1891-1964), Arie (1893-1960), Hendrik (1895-1896) en Wilhelmina Fokkelina (1897-1951).

Uiteindelijk woonde Willemina met haar gezin in een van de door haar vader gebouwde huizen op de Hilledijk, waar hij een kruidenierswinkel annex tapperij/bier- en koffiehuis was begonnen. Hij overleed daar in 1898 op 69-jarige leeftijd. Willemina's man Arij Schaaïj overleed in 1911 op de

Hilledijk, in 1912 gevolgd door haar moeder, die tot haar tachtigste jaar de winkel met tapperij had voortgezet.

Opmerkelijk is dat Willemina de gemeente in 1933 verzocht om haar adres niet aan onbevoegde derden te verstrekken. Wat hier de reden van was werd niet vermeld, maar er werd wel aantekening van gemaakt in het bevolkingsregister. Ze komt dan ook niet voor in de destijds uitgegeven adresboeken.

In mei 1940 woonde ze op het Oostplein tegenover de molen, waar ze het bombardement door de Duitsers meemaakte. "Toen ik de trap afliep, stond mijn hele huis in brand. Op blote voeten moest ik vier kilometer lopen om in veiligheid te komen. Alles was weg, ik had geen theekopje meer over," vertelde ze aan een verslaggever van de krant die haar in 1952 ter gelegenheid van haar honderdste verjaardag interviewde. Het mag een wonder worden genoemd dat ze dit bombardement heeft overleefd. Ze trok hierna in bij haar in 's-Gravenhage wonende dochter.

Toen ze 102 werd, kreeg ze van de Rotterdamse Taxi Centrale een tochtje aangeboden door haar lievelingsstad Rotterdam. Dat verzoek accepteerde ze, wat niet vanzelfsprekend was, want ze was wars van alle aandacht voor haar verjaardagen. "Mag ik dan voorin zitten? Dan kan ik alles beter zien", vroeg ze de chauffeur. Ze reden naar Oostplein omdat ze nog één keer de afgebrande molen wilde zien. Tijdens de rit kreeg ze onderweg nieuwe schoenen cadeau van een winkel in het centrum. „Ze verwennen een oud mens", zei ze glunderend. Daarna bracht ze een bezoek aan haar goede vriend Dirk Reese, de

Oostplein Rotterdam na het bombardement van 14 mei 1940

oprichter van Hotel Atlanta aan de Coolsingel. Dat hotel had als enige het bombardement overleefd en werd later verhuurd aan de plannenmakers voor de wederopbouw van de stad.

Willemina Fokkelina Meppelder overleed na een kort ziekbed in 1955 en werd 102 jaar oud. Ze werd begraven op de begraafplaats Westduin in Den Haag.

Als we zien hoeveel er in korte tijd over Willemina en haar

familie in de archieven terug te vinden is, dan moet het niet ingewikkeld zijn om de gerechtigden op haar perceel grond aan de Hilledijk te vinden. De gemeente Rotterdam heeft een oproep in de lokale kranten geplaatst aan de erfgenamen, die zich in het kader van een onteigeningsprocedure kunnen melden. Veel wijzer dan een paar honderd euro zullen ze er niet van worden. Veel interessanter aan haar nalatenschap lijkt mij haar levensverhaal en hoe haar indrukwekkende familiegeschiedenis haar moet hebben gevormd...

Rondom het Station in heden en verleden

N.V. Lips Brandkasten- en Slotenfabrieken

Jannie Zondervan van Heck

In deze aflevering van de serie over het gebied rondom het station gaat het over brandkasten en sloten die gemaakt werden aan de Spuiweg, destijds nummer 85 door de firma J. Lips Bzn. Jacobus Lips Bernarduszoon, geboren in 1847 te Rotterdam en overleden in 1921 te Dordrecht kwam uit een familie van smeden. Hij nam in 1870 een smederij over in de Botgenstraat en stichtte in

januari 1871 het bedrijf Lips. Er werden kachels, haarden, fornuizen, geldkisten, hoefijzers, hekken, fietsen en dergelijke vervaardigd. In 1883 volgde uitbreiding naar een groter pand aan de Groenmarkt. De zaken liepen zo goed dat weer behoefte kwam om een groter pand te betrekken. Dat kon echter niet meer in de binnenstad.

Jacobus Lips kocht een stuk grond aan de Spuiweg en machtigde architect J.N. Reus en Zoon om in mei 1898 een bouwaanvraag in te dienen bij burgemeester en wethouders van Dordrecht. Vergunning werd gevraagd om op dat terrein een fabriek met annexen (bijgebouwen) en overbruggingen als toegang voor de fabriek en bovenwoningen te mogen bouwen. Apart moest nog toestemming worden verkregen, volgens de voorschriften van de Hinderwet, voor het oprichten van een smederij, het plaatsen van een stoomketel en het leggen der bruggen. De toestemming kwam.

Er kwam een advertentie in de Dordrechtsche Courant voor een opzichter-tekenaar en in augustus werden in deze krant

aanbestedingen voor het maken van de ijzeren constructie voor de bouw van de fabriek vermeld. De inschrijvers waren: Penn & Bauduin uit Dordrecht voor f. 17.500; L. Smit & Zoon uit Kinderdijk voor f. 17.300; De Vries Robbé & Co uit Gorinchem voor f. 14.188; Henri Grasse te 's-Hertogenbosch voor f. 13.899; J. Wispelwei & Co uit Zwolle voor f. 13.000 en Van Dorsser & Terhorst uit Dordrecht wilde het werk wel klaren voor f. 12.490 en werd daarmee de uitverkorene om het werk te gaan verrichten. Architect J.N. Reus en Zoon begeleide als bouwmeester de bouw van de fabriek. Wegens de bouw van deze nieuwe fabriek werd de fabriek in de binnenstad met ververij, machinekamer, grote zolders, portiersloge, wagenloods, kantoren en portierswoning te koop of te huur aangeboden.

Brandkastenfabriek Lips aan de Spuiweg 85 aan de spoorbaan Rotterdam - Dordrecht in 1899. Rechts Villa Bellevue, het woonhuis van directeur Jacobus Lips

OPZICHTER-TEEKENAAR.

Bij den bouw eener Stoomfabriek van Brandkasten voor den Heer J. LIPS Bzn. te Dordrecht, vragen ondergeteekenden een praktisch ervaren OPZICHTER-TEEKENAAR, voor wien uitzicht bestaat op een vaste betrekking.
Franco brieven aan J. N. REUS & ZOON, Architecten te Dordrecht.

In 1899 werd de grote moderne fabriek aan de Spuiweg in gebruik genomen met 48 man personeel en ging men zich met de nieuwste machines toeleggen op de fabricage van o.a. brandkasten, kluisdeuren en safe deposito loketten, kluiskeepers en aanverwante artikelen. Zoon Bernardus Henricus Maria Lips en schoonzoon Vincent Joseph Maria Eras traden toe in de Vennootschap onder Firma J. Lips Bzn.

Een deel van de fabriekshal aan de Spuiweg rond 1911 met daarop personeel dat allerlei machines bediende

Het bedrijf, dat in 1896 door H.M. de koningin-regentes Emma vergunning verleend kreeg tot het voeren van het koninklijk wapen, had veel werk en het aantal personeelsleden breidde zich meer steeds uit.

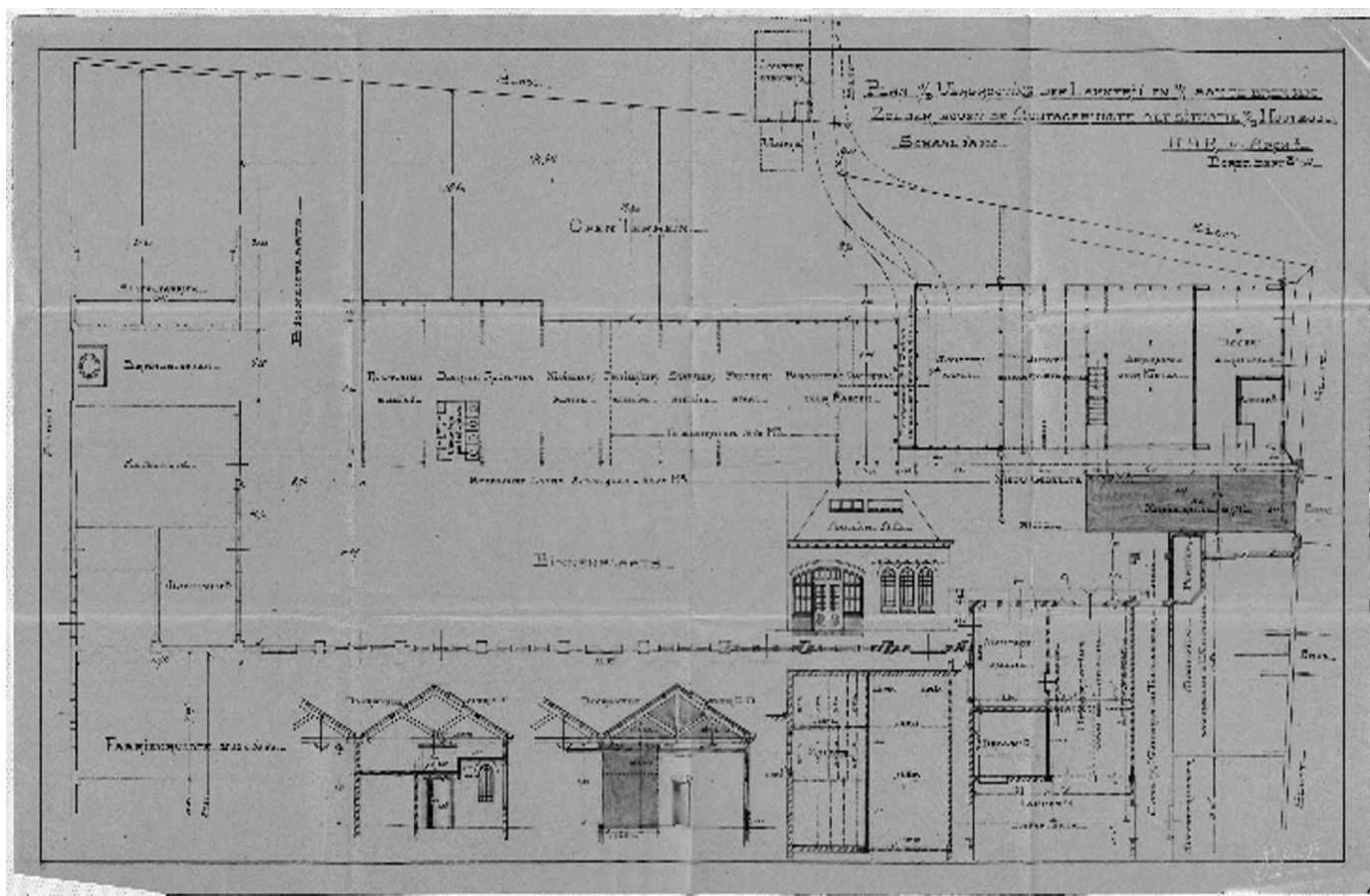
In het Regionaal Archief Dordrecht zijn verschillende bouwaanvragen voor uitbreiding van het bedrijf te vinden. Zoals in 1904 de vergroting van de lakkerij en aan te brengen zolder boven de montageruimte.

Dit deel van de fabriekshal laat personeel zien dat bezig is werk te verrichten aan verschillende onderdelen van brandkasten

In 1905 volgde het bouwen van een monsterruimte en het maken van een timmerwinkel boven de pakhuisruimte; het veranderen van de slotenfabriek en het bouwen van een gebouw met gloeioven. In 1906 een uitbreiding van de brandkastenfabriek en het maken van een tijdelijke bergplaats.

En in 1907 het maken van een vergroting van het Pantserstaalgebouw en het plaatsen van een houten gebouwtje.

Bouwtekening uit 1904 van de vergroting van de lakkerij en aan te brengen zolder boven de montageruimte.

Op de tekening zijn de ruimtes in de fabriekshal te zien met hun functies. Linksboven is afgebeeld de slotenfabriek, een binnenplaats en een open terrein. Daaronder de fabriekshal met de opslag van v.l.n.r.: een rompplatenstelling, deur- en rug platen met daaronder een toiletruimte voor 4 urinoirs en 4 privaten. Daarnaast de opslag van kluisdeuren, een profiel-ijzerstelling, stafijzerstelling, pantserstaal en pas geknipt materiaal voor kasten. Dan is de doorgang naar de woning te zien. Daarnaast de monsterkamer, de inpakruimte, de bergruimte voor kisten, timmerwerkplaats en een wachtkamer.

Onder de slotenfabriek is te zien van boven naar beneden: een ruimte voor brandstoffen, een ketelhuis, machinekamer met naast liggend een binnenplaats en een tekening van het vooraanzicht van het gebouw. De fabrieksruimte was 25,22 x 63,80 groot. Rechtsonder op de bouwtekening zien we de montageruimte, droogkamer, de lakkerij met daarnaast ingetekend de vergroting van de lakkerij, de gang naar de kantoren en de tekenkamer, de entree en de ruimte voor de portier. Verder zijn daar nog een monsterkamer en een magazijn met daarboven twee woningen.

Links de Brandkastenfabriek van Lips in 1912, rechts een woonhuis met een uitgebouwde erker. Dit pand staat er nog steeds.

De firma J. Lips Bzn. heeft op tentoonstellingen van bedrijven door het land heen diverse prijzen en onderscheidingen gekregen, bijvoorbeeld op de Groninger tentoonstelling in 1903 de hoogste onderscheiding; de gouden medaille voor de inzending brandkasten, op de Luikse tentoonstelling in 1905 voor de inzending pantserkluis met nieuw systeem kluisdeuren, een safe-deposit brandkast en veiligheidssloten de hoogste prijs; Grand Prix. Op de Nijverheidstentoonstelling te Leeuwarden werden zelfs twee prijzen bemachtigd, de gouden medaille voor de inzending brandkasten en een verguld zilveren medaille voor de inzending sloten.

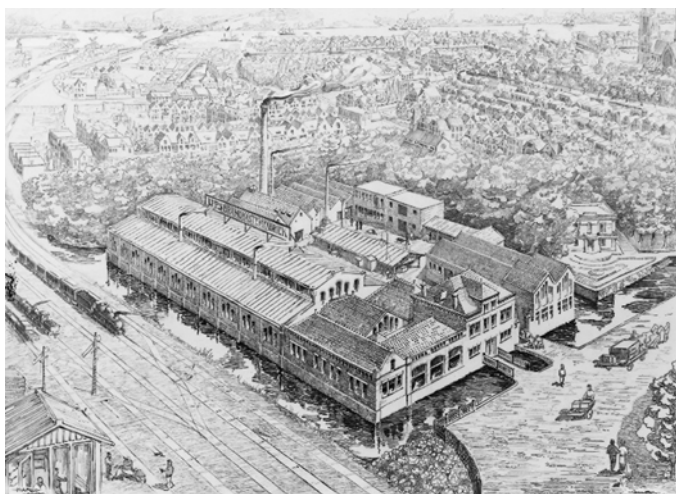
De zijkant van de Lips Brandkastenfabriek langs de spoorbaan gezien richting het station ca. 1902. De man loopt richting Weizigt.

Rond 1907 werd zoon Johannes Petrus Maria Lips, werktuigkundig ingenieur, opgenomen in de leiding van het bedrijf. In 1910 werd de firma J. Lips Bzn. omgezet naar de Naamloze Vennootschap Lips Brandkasten- en Slotenfabrieken. Jacobus Lips, ridder in de orde van Oranje-Nassau werd commissaris van de N.V. De directeurs B.H.M. Lips, V.J.M. Eras als industriëlen en J.P.M. Lips zetten de leiding voort.

Regelmatig werd een advertentie geplaatst in de Dordrechtse Courant met lofprijzingen over de Lips brandkasten en sloten en mislukte inbraken.

Er werden in die tijd in het buitenland vestigingen opgericht in België, Engeland, Spanje en Roemenië. De Italiaanse brandkastenfabriek in Milaan werd overgenomen. De zaken liepen heel erg goed en het personeelsbestand groeide.

Tekening van het Lipscomplex aan de Spuiweg. Rechts is het woonhuis van Jacobus Lips, Villa Bellevue, te zien.

Op 2 januari 1911 werd het 40-jarig bestaan van het bedrijf gevierd. Bovenstaande tekening stond op de voorpagina van het gedenkboek dat bij die heugelijke gelegenheid was uitgegeven. Daarin staan o.a. foto's van het bedrijf, het personeel, de directie en van de oudste firmant Jacobus Lips.

Het personeel van Lips aan de Spuiweg t.g.v. het 40-jarig jubileum van het bedrijf in 1911.

De wens en noodzaak was er om de fabriek wederom uit te breiden. In 1911 wilde de N.V. Lips een stuk grond, ter grootte van ca. 2900 m², aan de Spuiweg hoek Burgemeester de Raadsingel, tegenover de bestaande fabriek, aankopen van de gemeente. Daarop wilde Lips een aparte grote slotenfabriek bouwen en de vrijgekomen ruimte in de fabriek aan de Spuiweg benutten tot uitbreiding van de brandkastenfabriek. Na bezwaren van de eigenaar van de huizen aan de Spuiweg en de eigenaar van de naast gelegen Villa Renata, meerdere gemeenteraadsvergaderingen en gewijzigde bouwplannen, ging de gemeente akkoord met de aankoop van de grond en gaf toestemming om onder allerlei bouwvoorwaarden de gewenste fabriek te bouwen. In de Dordrechtse Courant werd vermeld dat het de firma P. van Driel vergund was tot het bouwen van de slotenfabriek

met kantoorgebouw en conciërgewoning op het terrein, voor een bedrag van f 134.700. Het werk zou worden uitgevoerd onder de directie van H.A. Reus, bouwmeester te Dordrecht. Vincent Eras had de leiding over deze fabriek.

AFLOOP AANBESTEDINGEN.

Dordrecht, 29 Juli. Naar wij vernemen werd heden door de N. V. Lips Brandkasten- en Slotenfabrieken, aan de firma P. v. Driel opgedragen, het bouwen van een slotenfabriek met kantoorbouw en conciërge woning, op een terrein aan den Singel hoek Spuiweg, voor een bedrag van f 134.700.—.

Het werk wordt uitgevoerd onder directie van den heer H. A. Reus, bouwmeester, alhier.

In 1912 is de nieuwe slotenfabriek in gebruik genomen, die geheel elektrisch werd aangedreven door stroom met 19 elektromotoren. In de oude fabriek aan de Spuiweg werden veranderingen aangebracht.

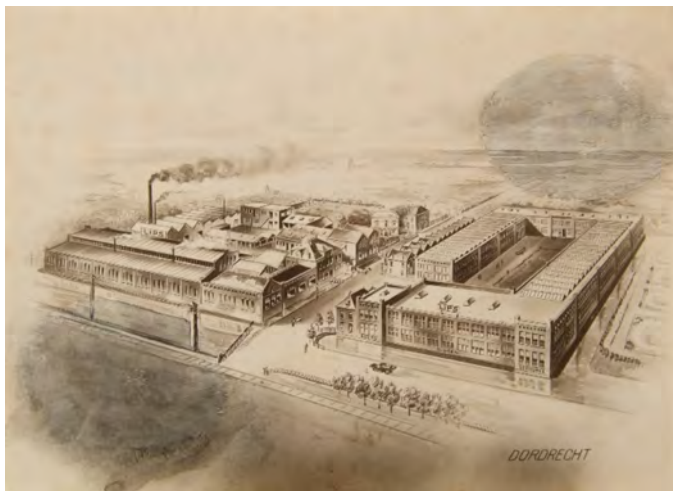
Lips Slotenfabriek hoek Spuiweg - Burgemeester de Raadsingel rond 1915-1918. Later werd de sloot gedempt.

Begin 1913 werden burgemeester en wethouders door de directie van Lips rondgeleid door het nieuwe fabrieksgebouw waar allerlei soorten sloten en sleutels werden gemaakt. De entree bevat een grote hal met trappenhuis met een glas in lood raam. Het portret van Jacobus Lips prijkte aan de muur.

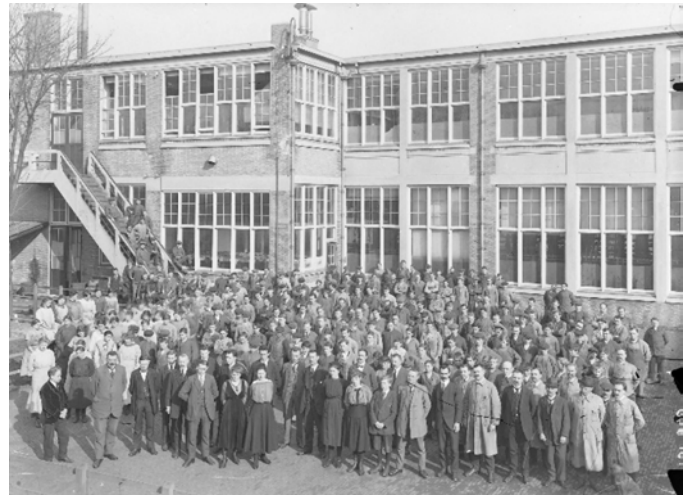
Verder was er een ruimte met een monsterkast waarin allerlei artikelen waren uitgesteld. Zoals o.a. tijdsloten met chronometers, verstelbare sloten, automatische sloten, sloten voor in woningen, schouwburgen, nooddeuren, scheepssloten, scharnieren, deursluiters, te veel om op te noemen.

Er zijn kantoren en magazijnen met onbewerkte onderdelen in duizenden laadjes met nummers erop en volgens een kaartstelsel geadministreerd. Een ander magazijn bevat vele soorten sleutels, gesmede- en van staal. Een volgend magazijn diende als bergplaats van ijzeren- en koperen platen. In de machinehal staan allerlei machines zoals een grote platenschaar, zware schuurtrommel of schuurvat, vijf grote persen, draaibanken, draadsnijmachines en vele andere machines en gereedschappen.

Tekening van het gehele complex van de N.V. Lips Brandkasten- en Slotenfabrieken ca. 1912-1918. In het midden is de Spuiweg.

Vanaf begin 1917 werden gemeenteraadsvergaderingen gehouden over de exploitatie van de West-Merwedepolder. Het gemeentebestuur wilde de ontstane teruggang in de handel, waarschijnlijk door gebrek aan grondstoffen tijdens de 1e wereldoorlog, afnemende productie, arbeidstijdverkorting, stijging van de loonkosten en de sterk wisselende stand der valuta's, op te vangen en de industrie te stimuleren door op de Staart, aan de Merwedestraat een nieuw industriegebied aan te leggen. Lips wilde uitbreiden maar op de huidige locatie kan dat niet en wilde daarom in aanmerking komen voor een terrein in dit nieuwe industriegebied. Dat lukte en er werd een terrein van 49000 m² aangekocht en daarop een nieuw bedrijfsgebouw gebouwd aan de Merwedestraat 48. In mei 1919 werd het nieuwe bedrijfsgebouw in gebruik genomen door de brandkastenfabriek, de bouw van de nieuwe slotenfabriek kwam gereed in 1921 en werd van de Burgemeester de Raadtsingel daarheen verhuisd. Inmiddels was het personeelsbestand gegroeid tot meer dan 1000.

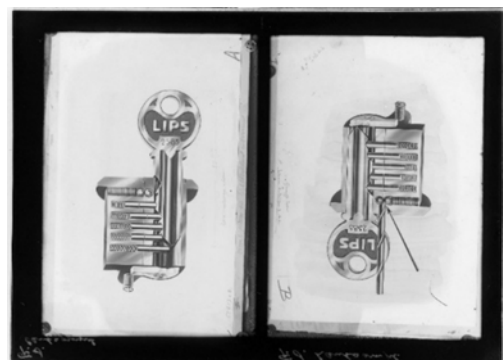

Groepsfoto van het personeel van de Slotenfabriek aan de Burgemeester de Raadtsingel in 1921 t.g.v. het 50-jarig bestaan van het bedrijf van de N.V. Lips Brandkasten- en Slotenfabrieken.

De stichter van het bedrijf, Jacobus Lips Bzn. overleed in oktober 1921 op 74-jarige leeftijd na een langdurig smartelijk lijden. Vanwege dit overlijden waren de fabrieken en kantoren, ook de filialen te Amsterdam, 's-Gravenhage, Rotterdam en Utrecht op de dag van de uitvaart de gehele dag gesloten.

Er kwamen in de loop der tijd volgende generaties Lips in het bedrijf en ging men naast sloten en brandkasten ook stalen kantoormeubelen maken. Door de jaren heen volgden samenvoegingen en overnames zoals o.a. Chubb-Lips en Lips & Gispens B.V. en Gunnebo Nederland. Sinds eind 2006 worden alle verkoopactiviteiten voor Lips brandkasten voortgezet door Gunnebo Nederland vanuit Diemen en verdween Lips volledig uit Dordrecht.

Wat nog rest van het bedrijf zijn de in depot van het Regionaal Archief Dordrecht bewaarde, door Vincent Eras verzamelde collectie oude sloten, oude sleutels en brandkasten. Tevens is de bedrijfsadministratie daar bewaard en kan door archiefbezoekers worden ingezien.

De Lips Brandkastenfabriek werd gesloopt, op de gevel prijkt nog een reclamebord met daarop Buizenfabriek Elka.

Het door Lips verlaten gebouw aan de Spuiweg met reclamebord van de Kopergieterij Muilwijk.

De door Lips verlaten panden werden gebruikt door verschillende bedrijven. In de Brandkastenfabriek kwam de N.V. Rotterdamsche Metaalindustrie een koper- en metaalgieterij, de Kopergieterij Muilwijk en in de jaren 30 van de 20e eeuw was daar de Centrale Werkplaats, een instelling voor werkloze jongeren.

Rond 1936-1937 werden het oude pand van de Brandkastenfabriek en Villa Bellevue gesloopt voor de aanleg op die plaats van de Krispijntunnel en de bouw van het kantoorgebouw van de Brandverzekering Maatschappij de Holland van 1859.

Het verlaten pand van de Slotenfabriek aan de Burgemeester de Raadsingel werd later gebruikt door o.a. de Ardath (Chief Whip sigaretten), op de bovenverdieping: de Holland van 1859 voor wat betreft de Hollerith-administratie (systeem met ponskaarten), de Opel-Dealer Van Twist-Opel en later was Leen Bakker Woninginrichting daar jarenlang gevestigd. Daarna kwam er de showroom met o.a. meubels en koeienvellen van Cows & More hetwelk zijn naam veranderde in MET Meubels, die heden nog in het pand is gevestigd.

Een onbekend schilderij

Piet van Beek, John Mouthaan

De Grote Kerk is door de eeuwen heen talloze keren vastgelegd door kunstenaars als Cuyp, van Goyen en Jongkind. Zij schilderden haar op alle momenten van de dag, in verschillende jaargetijden en van verschillende zijden. Daardoor zien we de kerk steeds anders:

van kleur, van vorm, van sfeer en van stemming. De bewoners van de Zwijndrechtse oever, de Bomkade en het Maartensgat zijn niet afhankelijk van zulke momentopnames; zij hebben het voorrecht de Grote Kerk iedere dag op een andere manier te zien.

In de Volksuniversiteit Rotterdam, gesitueerd aan de Heemraadssingel 275-277 in Rotterdam, bevindt zich een schilderij waarvan wij er zonder meer vanuit kunnen gaan dat het de Dordtse Grote Kerk voorstelt. Het hangt in het trappenhuis van het pand nummer 277, een gemeentelijk monument uit 1902, dat in Jugendstil is ontworpen door de bekende architect Cornelis Nicolaas van Goor.

De signatuur van het schilderij ontbreekt of is onzichtbaar geworden en de huidige eigenaar van het pand weet niet wie de maker is. De stijl is Hollands impressionisme, de Haagse School, maar de schilder is tot nog toe onbekend gebleven. Het schilderij laat echter details zien die sterk doen twifelen aan de lokalisering van het geschilderde. Er zijn bijzonderheden die niet kloppen met de realiteit van toen en nu. Zo zijn een niet-bestaande oever, grachtenpanden, masten en schaduwbeelden van tjalken te zien. En daar waar je nog andere vaartuigen of water zou verwachten, verzandt het schilderij in een zekere vormeloosheid.

*Schilderij Grote Kerk van Dordrecht
in het trappenhuis van
Heemraadssingel 277, Rotterdam*

In het juninummer uit 2012 van het tijdschrift van Vereniging Oud-Dordrecht staat een artikel over het schilderij "Oud Dordrecht /t Oude Huis", dat in 1981 door het Kunstmuseum in Den Haag werd verworven. Het schilderij laat een stukje Dordrecht zien waarvan je je afvraagt waar het precies is of geweest moet zijn.

Jacob Maris schilderde deze voorstelling in 1876 en van hem is bekend dat hij met de werkelijkheid speelde.

Zijn zienswijze – zichtbaar in het gebruik van kleur, de verhouding tussen voor- en achtergrond, het spel van licht en donker, de compositie, grootte en penseelkeuze en -gebruik – vertoont overeenkomsten met ons anonieme doek aan de Heemraadsingel. Wie van de lezers helpt ons verder? Is dit schilderij wellicht van Jacob Maris, of juist niet?

Heemraadssingel 275-277

"Oud Dordrecht /t Oude Huis", Den Haag

Mail naar: redactie@augustijnenhof.nl

Weeskinderendijk in verval

Jan Willem Boezeman

De eens zo gezellige Weeskinderendijk-Oost doet op dit moment denken aan de grote stadssanering in de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw, toen de straten van de binnenstad volstonden met dichtgetimmerde huizen. Na jarenlange onzekerheid – wel slopen, niet slopen en

weer wel slopen – moesten de bewoners eieren voor hun geld kiezen en staan hun huizen in afwachting van de sloophamer leeg. En dat zal nog wel even duren. Zoals op deze recente foto's te zien is, staat de Weeskinderendijk-Oost er desolaat bij.

Geschiedenis

Archeologisch onderzoek heeft aangetoond dat de Weeskinderendijk een zeer oude basis heeft. In de late dertiende eeuw (rond 1280) werd er in de rivier de Dubbel een dam gelegd om het achterland te beschermen tegen het water. Deze dam lag ongeveer op de plek waar de Weeskinderendijk nu overgaat in de Dokweg. Hier ontstond een kleine nederzetting die de basis vormde voor de heerlijkheid Dubbeldam (het Dubbeldam vóór de Sint-Elisabethsvloed van 1421).

De naam Weeskinderendijk vindt zijn oorsprong in de zestiende eeuw. In 1545 was er al sprake van de Weeskinderenweide, een stuk land dat eigendom was van het Heilig Geest- of Weeshuis. De opbrengsten van dit land werden gebruikt voor de verzorging van de wezen in de stad. De dijk die langs dit gebied liep, kreeg dezelfde naam.

Vanaf de zeventiende eeuw kreeg de dijk een sterk industrieel karakter. Vanwege de gunstige ligging aan het water (de Oude Maas) vestigden zich hier veel bedrijven en stonden er talrijke windmolens. Lagergelegen terreinen werden gebruikt als balkengaten waar boomstammen in het water werden bewaard.

Vincent van Gogh

De wereldberoemd geworden kunstschilder Vincent van Gogh (1853-1890) woonde en werkte in 1877 in Dordrecht, waar hij in dienst was bij de boekhandel Blussé op de Voorstraat, tegenover het Scheffersplein. Hij woonde op steenworp afstand op kamers aan de Tolbrugstraat, bij het gezin van de koster van de Grote Kerk. Vincent was in deze tijd erg religieus en vaak melancholisch en zocht rust in de natuur. De Weeskinderdijk was een van zijn favoriete plekken om te wandelen, vooral omdat hij daar het weidse uitzicht had over de Oude Maas en de vele molens die er toen nog stonden. In de brieven aan zijn broer Theo schreef hij hoe de dijk en de molens hem inspireerden en troost boden. Vincent schreef over de rijen knotwilgen die hij daar zag en de indrukwekkende molens tegen de avondlucht. Hij

maakte aan de Weeskinderdijk een schets van een gezicht op de stad, die later de basis vormde voor een aquarel.

Vincent besloot na vier maanden dat hij niet verder wilde in de boekhandel, maar predikant wilde worden. Kort daarna vertrok hij naar Amsterdam om voor zijn toelatingsexamen theologie te studeren. Dordrecht wordt daarom vaak gezien als de plek waar zijn religieuze roeping definitief vorm kreeg, vlak voordat hij uiteindelijk voor het kunstenaarschap koos.

Aanleg spoorverbinding

In verband met de plannen voor de aanleg van een spoorverbinding Rotterdam-Dordrecht veranderde het gebied Weeskinderdijk-Papengat rond 1865 ingrijpend. Dat was nodig om de geplande spoorwegverbinding en een spoorweghaven aan te leggen. In de daaropvolgende jaren werden moleneigenaars onteigend en hun molens gesloopt. In 1872 was dit project voltooid en had Dordrecht zijn treinverbinding, maar daarmee wel een aantal molens minder.

In de twintigste eeuw veranderde het karakter van de dijk nog meer. Veel van de oude industrie was in verval geraakt of verdwenen en de aanleg van de Drechtunnel in 1977 deed de rest.

Project Maasterras

De Weeskinderdijk staat opnieuw voor een grote verandering. Als onderdeel van het project Maasterras zal de gemeente Dordrecht het gebied transformeren tot een moderne woon- en werkwijk. Dit heeft voor veel discussie gezorgd omdat hiervoor de oude dijkhuizen en het historische karakter grotendeels moeten wijken. Het project Maasterras heeft als doel om het verouderde bedrijventerrein en de zone rondom de Weeskinderdijk te

Op deze luchtfoto uit 1938 is de voormalige Spoorhaven aan de Weeskinderdijk te zien, nu een parkeerterrein. Rechtsboven is de verkeersbrug naar Zwijndrecht in aanbouw.

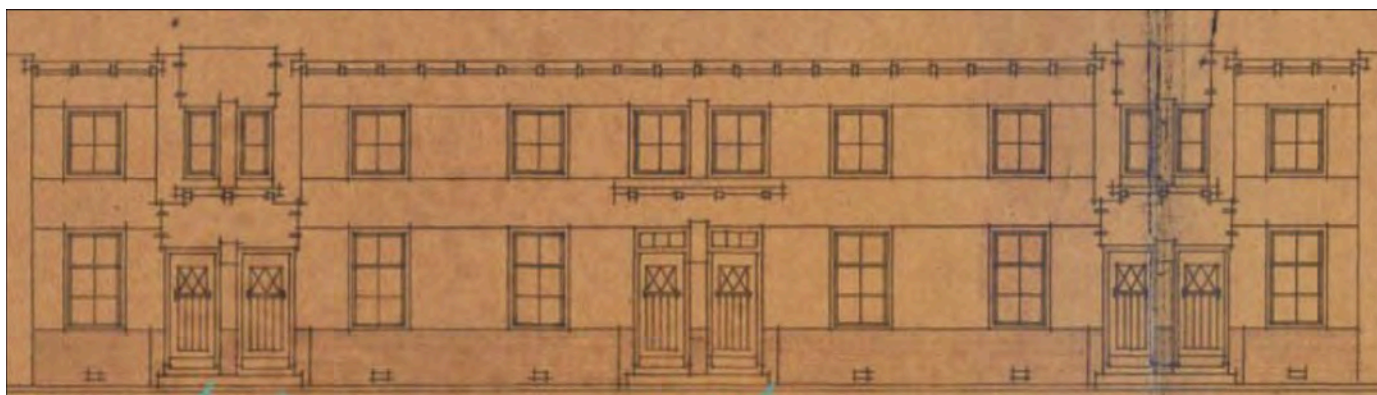
transformeren tot een levendig woon- en werkgebied. Er moeten twee- tot drieduizend nieuwe woningen komen in een duurzaam en groen gebied. Dat worden zowel stadswoningen als appartementen. De huidige grote parkeerplaats aan de Weeskinderendijk wordt een mobiliteitshub waar parkeren, openbaar vervoer en deelfietsen samenkomen, zodat de wijk zelf autoluw kan blijven. Langs de Oude Maas moeten wandelpromenades en parken komen, waardoor de wijk ook een recreatieve functie voor de stad krijgt.

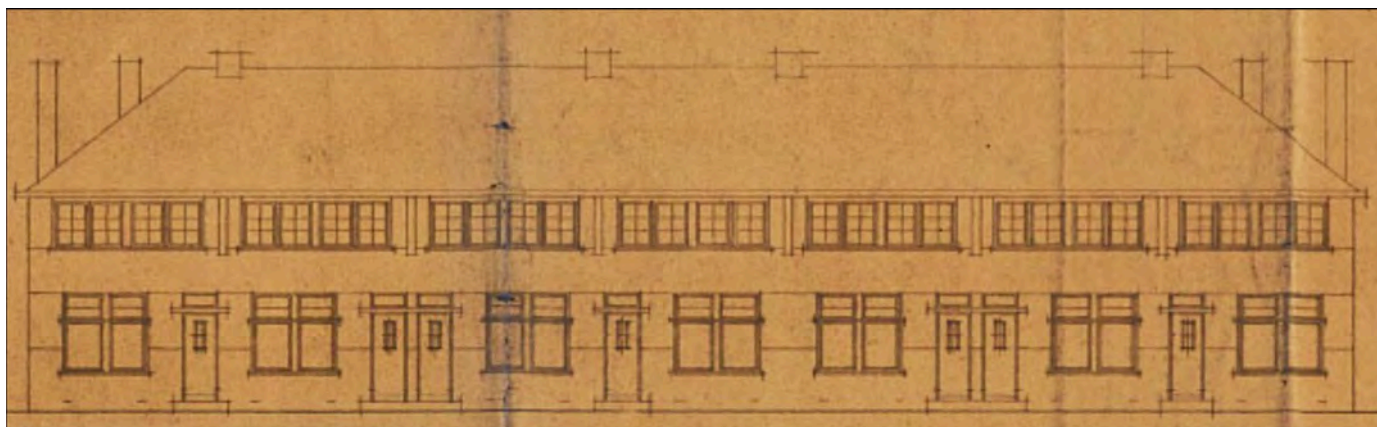
100 jaar woongeschiedenis

Met de afbraak van 44 huizen aan de Weeskinderendijk-Oost verdwijnt er meer dan honderd jaar woongeschiedenis, want ook voordat deze huizen werden gebouwd stonden er al woningen. De te slopen huizen zijn tussen 1925 en 1935 gebouwd door onder meer de aan de Spuiweg gevestigde

architect en aannemer B. Groeneveld en Gerrit van der Mijle, grondlegger van het gelijknamig natuursteenbedrijf. Zoals uit de impressie hierboven blijkt moet ook het woonwagencentrum aan de Brandts Buysstraat plaatsmaken voor de nieuwe stadswijk.

Bouwtekening nrs. 85-95 (Groeneveld, 1925)

Bouwtekening nrs. 33-45 (Van der Mijle, 1931)

Dordrecht, haar standbeelden en monumenten???

In ons januarinummer hebben we de in de Hofstraat staande Willem van Oranje al in actie laten komen tegen de vuilcontainers die Netwerk steeds weer voor zijn

standbeeld plaatst, waardoor de toeristen zelfs zijn hondje niet meer op de foto krijgen. Willem is echter niet het enige Dordtse standbeeld dat baalt.

Johan en Cornelis de Witt

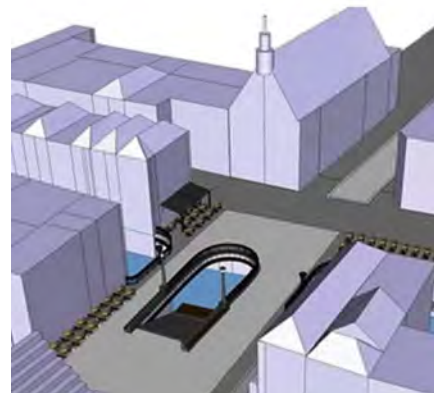
In ons tijdschrift van april 2022 schreven we al dat Johan en Cornelis de Witt het zat waren om te worden gedegradeerd tot fietsenstallingsbewakers voor het prachtige monument waar zij al vanaf 1918 met hun stevige bronzen aanwezigheid worden herdacht, bewonderd en gefotografeerd. Best gezellig hoor, die als wandelgebied vernieuwde Visbrug. Maar ja, kon er nu écht geen bordje 'Verboden fietsen te stallen' vanaf?

Sinds de gebroeders hun domicilie op de Visbrug hebben, wordt de Dordtse kinderen verteld dat Johan klokslag middernacht opstaat en zijn broer Cornelis dan in de stoel mag plaatsnemen. Met als gevolg dat menig kind argwanend langs de beelden loopt, want het zijn bepaald geen kleine mannen.

Onzin? Dat klopt. Onlangs stond Johan namelijk op klaarlichte dag – en dus helemaal niet midden in de nacht – op uit zijn stoel, toen deze Amerikaanse cruise-toerist een foto van hem wilde maken. Hij was duidelijk geïrriteerd en kwam samen met Cornelis in actie. Voordat de toeschouwers het wisten, lagen de fietsen in de Voorstraathaven en kon de dame het plaatje schieten zoals ze dat het liefste had, zonder die fietsenstalling. Het aardige van een digitaal tijdschrift is dat u met [één muisklik](#)

op deze foto het filmpje kunt bekijken dat een voorbijganger van deze opmerkelijke gebeurtenis heeft gemaakt.

We adviseren de gemeente om snel dat verbodsbord voor fietsen te plaatsen en daar vooral ook op te handhaven, want Dordtenaren zijn ondeugend en soms een beetje lui. Zo niet, haal dan het gesneuvelde plan van de toenmalige wethouder Piet Sleeking uit de mottenballen, die midden op de brug een trap naar de Voorstraathaven wilde maken, zoals op deze tekening te zien is. Dat maakt het voor de eigenaren een stuk makkelijker om hun fietsen uit de haven te halen als de gebroeders het weer eens op hun heupen krijgen.

Graaf Dirk

En als we het toch over ontevreden standbeelden hebben... Net als Johan en Cornelis heeft ook Graaf Dirk er meer dan genoeg van om al jarenlang als onbezoldigd parkeerwachter op de Grote Markt te moeten werken. Met een muisklik op de foto ziet u wat we hem aandoen. Is een ander plekje voor Dirk misschien een idee?

Ary Scheffer

komt er van de standbeelden nog het beste vanaf – hij wordt op zijn auto- en fietsarme plein alleen omsingeld door horecabezoekers en wordt af en toe van maffe kleding voorzien. Dat is in ieder geval leuker dan fietsen of auto's bewaken, toch?

De Catharijnepoort

In het tijdschrift van oktober 2025 lieten we u een foto zien van deze afvalcontainer zien die pal voor de Catharijnepoort staat. Een klacht bij de Gemeente leverde de reactie op: "dit is het verkeerde loket". En die van een ander loket: "hij staat er al twee jaar en er heeft nooit iemand over geklaagd". Tja ...

Het Grotekerksplein en het Arsenaal

We hebben met wat creatief montagewerk een foto uit de oude doos gehaald van de begraafplaats naast de Grote Kerk. De foto daarnaast is recent gemaakt. Het verschil is dat dit gebied tegenwoordig wordt gekwalificeerd als Beschermd Stadsgezicht. Dat we daar succes mee hebben, is goed te zien aan de prachtige auto's die de foeileijke grafstenen hebben vervangen.

Denk overigens niet dat dit geen begraafplaats meer is. Je hoeft nog geen halve meter te graven om de eerste beenderen en schedels van Dordtenaren aan te treffen, die zich misschien wel storen aan de boven hun hoofden dichtklappende autodeuren en startende motoren. Voer dat graafwerk trouwens maar niet uit, want dat is in strijd met de Erfgoedwet.

Die auto's zijn onder andere in gebruik bij degenen die in de panden ten oosten van de begraafplaats werken, zoals de horecabedrijven in het prachtige monumentale pand 'Het Arsenaal'. Aangezien de achterkant aan de Grotekerksbuurt toch een dooie boel is, laten deze horecaondernemers Network volumineuze afvalcontainers tegen hun achtergevels plaatsen omdat ze nu eenmaal meer afval hebben dan een gemiddeld huishouden. We kennen Network overigens al van Willem van Oranje (zie het begin van dit artikel), het standbeeld dat zich kapot ergert aan het feit

dat dit bedrijf hem in de Hofstraat voortdurend omsingelt met kliko's.

Voor zover bekend gelden er met betrekking tot het beschermd stadsgezicht strenge eisen op basis van de welstand en het Omgevingsplan van 2024. Het plaatsen van dit soort containers direct tegen de gevel van een monument wordt als een aantasting van de monumentale waarde gezien. In theorie zou hier een omgevingsvergunning voor nodig zijn, die vanwege de ontsierende werking niet zal worden verleend. Niet Network maar de ondernemers zelf zijn verantwoordelijk voor een legale plek op eigen terrein. Kortom, horecaondernemers: die grote deuren zitten er niet voor niets. Naar binnen met die bakken en niet stiekem buiten laten staan omdat ze teveel ruimte innemen of stinken – dat doen ze buiten immers ook.

Tja. Natuurlijk is het flauw om AI-gegenereerde foto's en filmpjes in te zetten bij dit soort serieuze vraagstukken. Desondanks hopen we dat er met zo'n contradictie aandacht komt voor het Beschermd Stadsgezicht en het Omgevingsplan, dat we juist hebben om dergelijke situaties tegen te gaan.

Nieuwe boeken van het Augustijnenhof

Het Augustijnenhof doet gedurende het hele jaar historisch onderzoek naar Dordtse monumenten, bedrijven en inwoners. Vaak gebeurt dat in opdracht van particuliere huiseigenaren of bedrijven die meer willen weten over de

geschiedenis van hun pand of bedrijf. De afgelopen tijd verschenen de volgende boeken, die kunnen worden ingezien op Documentatie- en Kenniscentrum Augustijnenhof.

DE DRIJE GECROONDE SEIJSSSEN
Grote Spuistraat 22-24

Opdrachtgever: de heer en mevrouw A.A. de Zeeuw
Onderzoeker/auteur: Angenetha Balm-Kok
Uitvoering: 74 blz / 21x29,7 cm
Soort: Paperback
Prijs: € 21,50

Voordat een slotenmaker in 1676 dit huis aan de Grote Spuistraat kocht, was er sinds het eind van de zestiende eeuw al een smederij of 'smidse' in het achterhuis gevestigd. Van oudsher heette het pand 'De Drije Gecroonde Seijssen', vernoemd naar gesmede lakstempels. In latere tijden hielden een zilver- en goudsmid er hun werkplaats en winkel. Daarna bood het pand onderdak aan een koolweger, vishandelaar en lijstenmaker. Begin twintigste eeuw startte een barbier er een kapperssalon die maar liefst 50 jaar bleef bestaan. De huidige eigenaars vestigden er in 1970 een succesvolle winkel in kinderkleding.

STRATEN VAN DORDRECHT (nr. 3)
Het Weeshuisplein, de Weeshuisstraat
en de Zakkendragerstraat

Opdrachtgever: Stichting Illustre Dordracum
Onderzoeker/auteur: Jan Willem Boezeman, Ernst Delwel
Uitvoering: 52 blz / 14,8x21 cm, geniet
Soort: Paperback
Prijs: € 5,95

Het scheelde weinig of de bebouwing van de Weeshuisstraat en het Weeshuisplein was tijdens de stadssanering in de jaren '60 en '70 gesloopt. Dankzij particulier initiatief is dit stadsdeel behouden en getransformeerd tot een pareltje van de stad. In dit boekje maakt u huis voor huis kennis met dit stukje Dordrecht. Er is aandacht voor het 400 jaar oude Mazelaarshuisje, de geschiedenis van het Mariënbornklooster en het Weeshuis dat daar na de Reformatie werd gevestigd. Ook de pittoreske Zakkendragerstraat komt aan bod: een steegje van slechts 76 centimeter breed waar de gevels naar elkaar toe lijken te hellen.

Te bestellen bij:

bookmundo

**Verkrijgbaar bij het
Augustijnenhof**

DE STALHOUDERS-AFFAIRE V/H WILLEM VAN TWIST
Varkenmarkt / Gravenstraat

Opdrachtgever: Rob van Twist
Onderzoeker/auteur: Angenetha Balm-Kok
Uitvoering: 88 blz / 17,6x25,4 cm
Soort: Hardcover
Prijs: € 26,75

Aan het einde van de zestiende eeuw stonden op de hoek van de Varkenmarkt en de Gravenstraat twee herbergen, waaronder 'In den Moriaen'. Na een periode dienst te hebben gedaan als kunstenaarsatelier en kachelfabriek, kocht Willem van Twist in 1859 tijdens een veiling de hier gevestigde 'stalhouders-affaire', inclusief koetsen en paarden. Het naastgelegen pand kende ook een rijke historie, variërend van een zeventiende-eeuwse kruidenier met belangen in Nederlands-Brazilië tot een wagenmakerij. Het bedrijf Van Twist, opgericht in 1836, bestaat vandaag de dag nog steeds onder de naam Koninklijke Van Twist.

IN 'T GULDEN HOOFFT
Voorstraat 102-104

Opdrachtgever: Geert Kingma
Onderzoeker/auteur: Angenetha Balm-Kok
Uitvoering: 93 blz / 21x29,7 cm
Soort: Paperback
Prijs: € 22,50

Voorstraat 102 dateert in de kern uit de vroege middeleeuwen. Het pand, destijds bekend als 't Gulden Hooft, werd bewoond door prominente figuren zoals de stichter van het Koningshof en later de familie van Johan de Witt. Na een periode als statig herenhuis, waar de bekende bijeldrukkersfamilie Keur haar bedrijf voerde, kwam het pand in handen van de diaconie van de kerk. In 1813 kreeg het gebouw een nieuwe bestemming toen een lutherse distillateur er distilleerderij 'De Zwaan' vestigde.

Te bestellen bij:

bookmundo

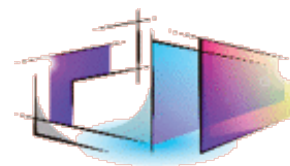
LANGS DE SINGELS VAN DORDRECHT

Onderzoeker/auteur: Arno de Grauw
 Uitvoering: 184 blz / 19x26 cm
 Soort: Softcover
 Prijs: € 24,95

Dit bijzonder rijk geïllustreerde boek beschrijft de geschiedenis van de negentiende-eeuwse schil van Dordrecht. Reis mee langs de Adriaan van Bleijenburgstraat, de Beeltjeshaven en iconische gebouwen zoals Kunstmin, Villa Eureka en de Holland van 1859. Ook verdwenen fenomenen zoals de paardentram en de Boerenkil, evenals scholen, kerken en lokale bekenden zoals kapper De Grauw, komen uitgebreid aan bod.

**Verkrijgbaar bij het
 Augustijnenhof**

Onze sponsors

Two-o-Four
Bouwadviseurs

AM assets

DUDOK

Goedegebuure
notariaat
& estate planning

DORDRECHT *MONUMENTEEL* CULTUURHISTORISCH *MAGAZINE*

Voor een ieder die geïnteresseerd is in
de geschiedenis van de oudste stad van Holland.

De volgende 'Dordrecht Monumenteel'
verschijnt in juli 2026.

Heeft u kopij voor een artikel of iets voor de rubriek Vraag & Antwoord?

Stuur uw bijdrage s.v.p. naar:
redactie@dordrechtmonumenteel.nl

De uiterste inleverdatum is 1 juni 2026.

Niets van dit document mag worden verveelvoudigd en/of openbaar
worden gemaakt op welke wijze dan ook zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de auteurs.

De inhoud van ingezonden artikelen is voor rekening
van de schrijver.

AUGUSTIJNENHOF

Documentatie- en Kenniscentrum

Stichting Illustre Dordracum

www.augustijnenhof.nl

istorisch

nformatie

unt

Hof 15
3311 XG Dordrecht

Email
info@augustijnenhof.nl

Openingstijden
11:00 - 16:00 uur
van dinsdag t/m vrijdag
en elke 1e zaterdag
van de maand

DORDRECHT MONUMENTEN

